

KS. JAN ZWIĄZEK

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA KURII DIECEZJALNEJ W CZĘSTOCHOWIE

Ważnym środkiem oddziaływania władzy diecezjalnej na duchowieństwo i wiernych w zakresie kształtowania postawy religijnej i moralnej są pisma diecezjalne. Stąd dążeniem tej władzy jest osiągnięcie takiego poziomu w tym zakresie, aby informacje religijne poprzez własne pisma docierały do kleru oraz do jak najszerszych kręgów wiernych. Wśród pism diecezjalnych najogólniej można wyróżnić dwie grupy: 1. mające na celu pogłębienie wiadomości religijnych w zakresie wiary i obyczajów wśród diecezjan oraz 2. podające informacje o stanie diecezji (katalogi i sprawozdania) oraz informacje o sposobie sprawowania służby liturgicznej na terenie diecezji (rubrycele). Ten drugi rodzaj pism diecezjalnych ukazuje się przeważnie w formie roczników, natomiast pisma należące do pierwszej grupy — zazwyczaj w formie miesięczników lub tygodników.

Dzięki wydawanym pismom diecezjalnym możliwe jest prowadzenie jednolitego kierunku pracy duszpasterskiej na terenie całej diecezji. Duchowieństwo nadto otrzymuje bieżące informacje dotyczące najważniejszych wydarzeń w Kościele powszechnym i w diecezji, a wierni dzięki systematycznemu dopływowi wiadomości religijnych w takiej formie pogłębiają swoją wiedzę w zakresie wiary i obyczajów chrześcijaństwa. Znaczącą rolę słowa drukowanego w kształtowaniu postawy wiernych zrozumiała jest rzeczą dążenie władzy diecezjalnej w kierunku zorganizowania własnego wydawnictwa diecezjalnego¹.

¹ Przez wydawnictwo w tym miejscu rozumie się instytucję zajmującą się wydawaniem oraz publikacją książek i wszelkich prac drukowanych.

1. TROSKA O PRASĘ I KSIĄŻKĘ RELIGIJNĄ W DIECEZJI

Diecezja częstochowska prawie od początku swego istnienia posiadała własne wydawnictwo diecezjalne. Rolę tę w diecezji spełniała Kuria Diecezjalna w Częstochowie. Pierwszy biskup częstochowski Teodor Kubina z własnego doświadczenia na Śląsku znał wartość słowa drukowanego i dlatego bardzo szybko po rozpoczęciu działalności w diecezji zorganizował tygodnik katolicki diecezji częstochowskiej przeznaczony dla wszystkich wiernych, a także popierał inne pisma diecezjalne, które w czasie jego rządów w diecezji częstochowskiej wydawała Kuria Diecezjalna. Już po dwóch miesiącach działalności biskupa Kubiny w diecezji ukazały się dwa czasopisma diecezjalne — *Niedziela* i *Wiadomości Diecezjalne*. Oba pisma posiadały wyłącznie zasięg diecezjalny. *Wiadomości Diecezjalne* były przeznaczone dla duchowieństwa diecezjalnego, miały podawać zarządzenia w sprawie organizowania pracy duszpasterskiej, a także informowały o aktualnych wydarzeniach z życia Kościoła powszechnego. *Niedziela* natomiast przeznaczona była dla ogółu wiernych.

Biskup Kubina dbał o należyty stan czytelnictwa religijnego zarówno wśród kapłanów jak i wśród wiernych. Dla duchowieństwa diecezjalnego podawano w *Wiadomościach Diecezjalnych* specjalną rubrykę mającą na celu informowanie księży o książkach katolickich. Informacje te były zawarte w rubryce noszącej tytuł „Polecenie wydawnictw”. Taka rubryka przez wiele lat istniała w tym czasopiśmie. Inną formą, mającą na celu spopularyzowanie czytelnictwa katolickiego, były urządzone z polecenia władzy diecezjalnej specjalne dni, a czasem całe tygodnie poświęcone propagowaniu prasy katolickiej. Akcje te określano dniami lub tygodniami dobrej prasy. „Dni Dobrej Prasy” urządzone były przeważnie w miesiącach jesiennych, głównie w październiku. Oczywiście, mianem „dobrej prasy” określano wyłącznie prasę katolicką. Tego rodzaju akcje były przeprowadzane we wszystkich parafiach. Program obchodu „Dnia Dobrej Prasy” był prawie taki sam we wszystkich parafiach. Przedstawiał się on następująco: w czasie Mszy św. w niedzielę księża wygłaszali kazania na temat prasy katolickiej i jej znaczenia w życiu wiernych, po Mszy św. urządzano akademię poświęconą temu zagadnieniu, gdzie obowiązkowo był wygłaszany referat o prasie katolickiej oraz udostępniano wiernym wystawę czasopism i książek katolickich ze szczególnym wyeksponowaniem pism diecezjalnych. Akcji propagowania czytelnictwa katolickiego poświęcano zazwyczaj cały miesiąc październik, chociaż w różnych parafiach ta akcja odbywała się w różnych tygodniach tego miesiąca. Materiały do kazań i referatów problemowych były zamieszczane początkowo w *Niedzieli*, a później w organie Akcji Katolickiej diecezji częstochowskiej przy Kurii Biskupiej, noszącym tytuł *Czyn Katolicki*. Nadto zalecał biskup Kubina, ustawicznie troszczący się o rozwój pism diecezjalnych, ażeby w każdej parafii przy Parafialnej Akcji Katolickiej zorganizowano

specjalną sekcję „Apostolstwa Dobrej Prasy”. Redaktor *Czynu Katolickiego* na łamach tego pisma podawał wykazy pism katolickich ze szczególnym podkreśleniem pism diecezjalnych: *Niedzieli* i *Kalendarza Jasno-górskiego* ².

Inną formą propagowania prasy katolickiej w diecezji było tworzenie Komitetów Dnia Dobrej Prasy przy istniejących w diecezji organizacjach religijnych. Zachowało się sprawozdanie z działalności i wystawy z dnia 1 września 1929 r., urządzonej przez Komitet Dnia Dobrej Prasy na Jasnej Górze, istniejący przy Sodalitce Mariańskiej. Wystawa pism katolickich była podzielona na 4 działy: 1. dla inteligencji katolickiej, który zapoznawał tę grupę społeczną z literaturą religijną głównie o treści apologetycznej i dogmatycznej; 2. dla rodzin katolickich, obejmował pisma o problematyce dotyczącej rodziny chrześcijańskiej, 3. dział popularny, który miał ostrzegać przed błędami religijnymi i herezjami oraz podawać zasady wiary katolickiej i 4. dział dla dzieci i młodzieży, gdzie zgromadzone były książki o odpowiedniej dziecięcej i młodzieżowej problematyce religijnej. Łącznie na tej wystawie były zgromadzone 153 pozycje książkowe ³.

Celem prasy katolickiej było podniesienie kultury religijnej wśród wiernych w diecezji. Duchowieństwo parafialne miało przekonać wiernych o potrzebie i pożytku czytelnictwa prasy katolickiej. Głównym zadaniem prasy katolickiej była obrona Kościoła przed największym jego wrogiem, jakim była ciemnota religijna. Ważnym czynnikiem w popularyzowaniu czasopism religijnych, a zwłaszcza diecezjalnych, był przykład miejscowych duszpasterzy, którzy poprzez stałe prenumerowanie pism katolickich i znajomość ich treści mieli stanowić wzór w tym zakresie dla swoich parafian. Kolportaż prasy powinni ułatwiać księża w parafiach poprzez zorganizowanie kiosków parafialnych, a nawet ułatwiać dostarczenie czasopism katolickich do domów parafian ⁴.

Decydującą rolę w rozpowszechnianiu prasy katolickiej, a szczególnie *Niedzieli*, w diecezji częstochowskiej odegrał pierwszy biskup częstochowski. Na mocy swej władzy wywierał on nawet pewnego rodzaju przymus na duchowieństwo diecezjalne, ażeby przyczyniało się do rozpowszechniania tej prasy w swoich parafiach. W okresie, kiedy *Niedziela* nie była jeszcze znana poza granicami diecezji częstochowskiej, a wydawanie jej w niewielkim nakładzie było rzeczą nader kosztowną, dla poszczególnych parafii nawet wyznaczono odpowiednią ilość egzemplarzy. Według odezwy biskupa Kubiny z lutego 1933 r. „w każdej parafii na każde 100 dusz powinien być prenumerowany przynajmniej 1 egzemplarz *Niedzieli* ⁵.

² W sprawie prasy katolickiej. „Niedziela”. R. IV : 1929 s. 421—422.

³ Sprawozdanie z „Tygodnia Dobrej Prasy” na Jasnej Górze. „Wiadomości Diecezjalne”. R. VII : 1932 s. 27—28.

⁴ Kolportaż prasy. „Wiadomości Diecezjalne”. R. VII : 1932 s. 55.

⁵ T. Kubina bp, Odezwa do Czcigodnych Księży Proboszczów, AKDCz — „Niedziela” z lutego 1933 r.

W niniejszym artykule zajęto się przede wszystkim tymi czasopismami, które ukazywały się na przestrzeni całego 50-lecia istnienia diecezji lub przynajmniej przez kilka lat. Nadto uwzględniono tylko te pisma, które były wydawane przez Kurię Diecezjalną. Pominięte zostały przeto pisma, które były wydawane przez poszczególnych kapłanów lub też przez pewne parafie, ale nie były finansowane przez Kurię Diecezjalną.

Kuria Diecezjalna wydawała od początku pisma diecezjalne. Ale niektóre z nich nie ukazywały się pod bezpośrednim patronatem Kurii Diecezjalnej, lecz jej oddziałów. I tak duże zasługi w wydawaniu pism diecezjalnych miały: — 1. Sekretariat Generalny Ligi Katolickiej diecezji częstochowskiej i 2. Instytut Akcji Katolickiej w diecezji częstochowskiej.

Zarówno Sekretariat Ligi Katolickiej jak i Instytut Akcji Katolickiej działały w niedługim okresie czasu, a owocem ich działalności było wydanie zaledwie kilku pozycji broszurowych lub książkowych, czy też sprawowanie opieki nad czasopismami, które powierzyła im wydawać Kuria Diecezjalna. Nadto oddziały te podejmowały problematykę właściwą swoim założeniom.

2. WYDAWNICTWO KURII DIECEZJALNEJ

Było to pod względem chronologicznym pierwsze wydawnictwo w diecezji częstochowskiej, zorganizowane w bardzo krótkim czasie po utworzeniu nowej diecezji częstochowskiej. Prowadziło działalność wydawniczą przez cały okres istnienia diecezji. W zakresie tego wydawnictwa znajdowały się publikacje o charakterze urzędowym, naukowym i popularnym. Pod patronatem Kurii Diecezjalnej w Częstochowie ukazywały się w porządku chronologicznym następujące publikacje:

- a. *(Częstochowskie) Wiadomości Diecezjalne,*
- b. *Niedziela,*
- c. *Katalogi diecezjalne,*
- d. *Ordo Divini Officii recitandi,*
- e. *Częstochowskie Studia Teologiczne,*
- f. *Pozycje książkowe.*

A. CZĘSTOCHOWSKIE WIADOMOŚCI DIECEZJALNE

Organ Urzędowy Kurii Diecezjalnej w Częstochowie

Biskup Teodor Kubina w bardzo krótkim czasie po rozpoczęciu działalności w diecezji częstochowskiej zorganizował miesięcznik diecezjalny przeznaczony dla duchowieństwa noszący tytuł *Wiadomości Diecezjalne*. Czasopismo to było wzorowane na analogicznych pismach wychodzących

w innych diecezjach polskich. Celem jego było informowanie duchowieństwa diecezjalnego o najważniejszych rozporządzeniach Stolicy Apostolskiej oraz miejscowej władzy diecezjalnej. Na łamach tego pisma były publikowane również zarządzenia władzy państwowej odnoszące się do działalności Kościoła katolickiego w Polsce. Pismo zawsze posiadało urzędowy charakter.

Przez wiele lat pismo to ukazywało się pod nazwą *Wiadomości Diecezjalne*. Dopiero w okresie działalności biskupa Zdzisława Golińskiego, w 1958 r. otrzymało tytuł *Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne*. W ten sposób tytuł pisma dokładniej określał zasięg terytorialny i przeznaczenie tego organu wobec wielu analogicznych pism wydawanych przez Kurie Diecezjalne innych diecezji. W takiej formie tytuł pisma przetrwał do końca omawianego okresu istnienia diecezji. Na tym miejscu należy również zaznaczyć, że *Wiadomości Diecezjalne*, mimo iż zorganizowane były jako miesięcznik, to jednak w takiej formie nie ukazywały się regularnie. Sytuacja uległa zmianie na lepsze dopiero w 1957 r. i od tego czasu pismo ukazuje się jako miesięcznik.

Pierwszy numer *Wiadomości Diecezjalnych* ukazał się po dwóch miesiącach działalności biskupa Kubiny w diecezji częstochowskiej, a przeznaczony był na kwiecień 1926 r. Numer ten został poświęcony przede wszystkim początkom diecezji częstochowskiej, a więc zawierał tekst bulli cyrkumsuskrypcyjnej *Vixdum Poloniae unitas*, bullę nominacyjną dla biskupa Teodora Kubiny, bullę Ojca św. Piusa XI do duchowieństwa diecezji częstochowskiej, list pasterski biskupa Kubiny do diecezjan z racji powstania diecezji i jego nominacji na pierwszego biskupa częstochowskiego oraz w języku łacińskim i w języku polskim tekst Konstytucji Apostolskiej o jubileuszu powszechnym w 1926 r., a także zarządzenia biskupa Kubiny o powołaniu Kurii Biskupiej i Sądu Biskupiego w Częstochowie. W następnych numerach były publikowane bieżące wiadomości z życia Kościoła katolickiego i diecezji częstochowskiej oraz zarządzenia obowiązujące na terenie diecezji częstochowskiej.

W dziejach *Wiadomości Diecezjalnych* można wyodrębnić trzy okresy. Podstawą takiego podziału są dwie kilkuletnie przerwy, kiedy *Wiadomości* nie mogły się ukazywać. Nadto w poszczególnych okresach oddzielonych tymi przerwami zmienił się również w dosyć istotnym stopniu profil tego pisma. Pierwszy okres w dziejach *Wiadomości* trwał od chwili ukazania się pierwszego numeru aż do wybuchu II wojny światowej. Ostatni numer *Wiadomości Diecezjalnych*, jaki ukazał się w tym czasie, był przeznaczony na miesiące lipiec — sierpień 1939 r. W tym czasie pismo ukazywało się w nieregularnych odstępach czasu. Ilość zeszytów w poszczególnych rocznikach nie była jednakowa. Także objętość poszczególnych zeszytów (numerów) była różna. Przeciętnie w każdym numerze było 16 stron. *Wiadomości* ukazywały się wtedy w formacie A-4. Tekst był drukowany w dwóch kolumnach na każdej stronie.

Treść publikacji na łamach *Wiadomości Diecezjalnych* w tym czasie dzieliła się zasadniczo na dwa działy — 1. Akta Stolicy Apostolskiej i 2. (Rozporządzenia) z Kurii Diecezjalnej. Jednakże w tych dwóch podstawowych działach można było wyodrębnić znacznie więcej zagadnień. I tak w latach 1926—1930 można było podzielić artykuły zamieszczone w *Wiadomościach* na 13 grup: — 1. Akta Stolicy Apostolskiej, 2. (Akta) św. Kongregacji Obrzędów, 3. (Akta) św. Kongregacji Officjum, 4. (Akta) św. Kongregacji Sakramentów, 5. (Akta) św. Kongregacji Soborów, 6. (Akta) św. Kongregacji Rozkrzewiania Wiary, 7. (Akta) św. Kongregacji dla Kościołów Wschodnich, 8. (Akta) św. Kongregacji Penitencjarii Apostolskiej, 9. (Akta) Komisji Papieskiej do autentycznego tłumaczenia Kanonów Kodeksu Prawa Kanonicznego, 10. Listy Episkopatu Polski, 11. Listy pasterskie (biskupa Kubiny), 12. Z Kurii Biskupiej i 13. Rozporządzenia prawno-państwowe. Dla dziejów diecezji częstochowskiej najwięcej materiału źródłowego znajdują się w „Listach pasterskich” i w dziale „Z Kurii Biskupiej”. Natomiast sprawy prawnego położenia Kościoła katolickiego w Polsce zostały przedstawione w dziale „Rozporządzenia prawno-państwowe”. Do końca pierwszego okresu ukazywania się *Wiadomości* zakres ich problematyki był analogiczny jak w latach 1926—1930. W tym czasie *Wiadomości* nie publikowały żadnych artykułów pisanych przez kapłanów. Przyczyną takiego stanu była możliwość drukowania artykułów naukowych w innych czasopismach poświęconych tym zagadnieniom.

W omawianym okresie funkcje redaktorów *Wiadomości Diecezjalnych* pełnili:

1. Ks. Jan Tomaszewski — notariusz, a potem kanclerz Kurii Biskupiej w Częstochowie. Był redaktorem w okresie od 1 kwietnia 1926 r. do października 1929 r.

2. Ks. Alojzy Jatowtt — kanclerz Kurii Biskupiej. Redagował od listopada 1929 r. do października 1937 r.⁶

3. Ks. dr Stanisław Zimorowicz — kanclerz Kurii Biskupiej. Funkcje redaktora spełniał w czasie od listopada 1937 r. do sierpnia 1939 r.⁷

Wiadomości były drukowane w zakładach drukarskich F.D. Wilkoszewskiego w Częstochowie. Do wybuchu II wojny światowej ukazało się 14 roczników o przeciętnej objętości 5—6 numerów w ciągu roku. Niestety w żadnym numerze *Wiadomości* nie podano liczby nakładu. Przypuszczać jednak należy, że liczba egzemplarzy każdego miesięcznika *Wiadomości* nie przekraczała sumy parafii i kapłanów w diecezji, a więc najprawdopodobniej kształtowała się w granicach ok. 600 egzemplarzy. W czasie trwania II wojny światowej *Wiadomości Diecezjalne* nie mogły się ukazywać. Ich miejsce zajęły pisma okólne wydawane przez biskupa Kubinę i Kurię Biskupią, w postaci maszynopisów. Pisma te nie mogły

⁶ J. Związek ks., Ks. Jatowtt Alojzy. „Częst. Wiad. Diec.”. R. 46 : 1972 s. 278—283.

⁷ J. Związek ks., Ks. Zimorowicz (Zajac) Stanisław. „Częst. Wiad. Diec.”. R. 46 : 1972 s. 205—210.

w warunkach okupacyjnych docierać do wszystkich kapłanów na terenie podzielonej pod względem administracji politycznej diecezji częstochowskiej, a ich kolportaż najczęściej odbywał się w ukryciu przed władzami hitlerowskimi.

Drugi okres w dziejach *Wiadomości Diecezjalnych* rozpoczął się po zakończeniu II wojny światowej w sierpniu 1945 r. i trwał do grudnia 1949 r., kiedy pismo po raz drugi przestało się ukazywać. Jedyne numery *Wiadomości*, jaki ukazał się w 1945 r. liczył zaledwie 24 strony w formacie 8°, a stanowił zarazem cały XV rocznik czasopisma. W drugim roku po zakończeniu wojny ukazały się już 4 numery *Wiadomości* o łącznej objętości 84 stron (30+20+18+16). W następnym roku objętość czasopisma wzrosła i wynosiła 120 stron, chociaż ukazały się także tylko 4 jego numery. Największą objętość osiągnęły *Wiadomości* w 1948 r., kiedy to w 5 numerach pismo zawierało 176 stron druku. Kolejny rocznik był już mniejszy objętościowo, bowiem w 4 numerach liczył zaledwie 96 stron. Numer przeznaczony na wrzesień — grudzień 1949 r. był ostatnim zeszytem przed kolejną kilkuletnią przerwą.

Materiał drukowany na łamach *Wiadomości* w tym okresie był podzielony na 3 działy:

1. dział urzędowy — zawierał zbiór rozporządzeń Stolicy Apostolskiej oraz Władzy Diecezjalnej,

2. (wiadomości) nadesłane — gdzie podawane były zarządzenia i informacje pochodzące z instytucji pozakościelnych,

3. kronika diecezjalna — podająca zmiany w stanie duchowieństwa na poszczególnych placówkach duszpasterskich oraz straty w szeregach kapłańskich podczas II wojny światowej.

Jak przeto wynika z powyższego zestawienia materiał drukowany w *Wiadomościach* w drugim okresie ich istnienia miał również charakter ściśle urzędowy.

Niestety nie wykorzystano wówczas w pełni zezwolenia, jakiego udzieliły kompetentne władze. Powyższe zezwolenie opiewało na możliwość wydawania przez Kurię Diecezjalną w Częstochowie miesięcznika *Wiadomości Diecezjalne* w nakładzie 100 (jeden tysiąc) egzemplarzy, objętość 32 stron, formatu dużej osemki⁸.

Charakteryzując powyższy 5-letni okres ukazywania się *Wiadomości* należy stwierdzić, że nie dopilnowano wówczas regularnego ukazywania się tego pisma. W niektórych latach ukazywało się ono zaledwie jako kwartalnik, w innych nieco częściej, chociaż przez cały ten okres istniało pozwolenie na wydawanie *Wiadomości* w formie miesięcznika. Poszczególne numery rzadko posiadały przewidzianą pozwoleniem kompetentnych władz liczbę stron, co doprowadziło do tego, że zamiast roczników liczących po 384 strony, największej objętości rocznik liczył zaledwie 176

⁸ Pismo kompetentnych władz do Kurii Diecezjalnej w Częstochowie, AKDCz — „Wiadomości Diecezjalne”. Korespondencje urzędowe z dn. 22 II 1946 r.

stron. W stosunku do *Wiadomości* przedwojennych zmniejszył się też format pisma. Występujące braki papieru drukarskiego po zakończeniu II wojny światowej były powodem tego, że pismo ukazywało się na papierze gorszego gatunku, aniżeli w okresie przedwojennym. Treść pisma nadal ograniczała się do urzędowych rozporządzeń kościelnych, natomiast brak było artykułów o treści teologicznej pisanych przez kapłanów. Pismo przeznaczone było odpłatnie dla duchowieństwa diecezji częstochowskiej. Było drukowane w Drukarni Państwowej nr 1 w Częstochowie. Redaktorem czasopisma, podobnie jak w ostatnich latach przed wybuchem II wojny światowej był ks. dr Stanisław Zimorowicz, kanclerz Kurii Diecezjalnej.

Po zamknięciu pisma w grudniu 1949 r. nastąpiła przerwa w jego ukazywaniu się, trwająca aż 7 lat. Nadal jednakże istniała konieczność informowania duchowieństwa diecezjalnego o najważniejszych zarządzeniach władzy kościelnej i dlatego w miejsce *Wiadomości Diecezjalnych* wysyłało kapłanom informacje w formie okólników pisanych na maszynie. Była to forma informacji zarówno uciążliwa jak i nader kosztowna. Dlatego też biskup Zdzisław Goliński uzyskał zezwolenie w dniu 18 października 1951 r. na wydawanie tego rodzaju wiadomości na powielaczu. Wszystkie pisma Kurii Diecezjalnej posiadające charakter informacji i zarządzeń, dawniej zamieszczanych w *Wiadomościach Diecezjalnych* teraz ukazywały się w formie powielanej pod nazwą *Zarządzenia i Komunikaty Kurii Diecezjalnej Częstochowskiej*. Do 1955 r. ukazało się 244 stron *Zarządzeń i Komunikatów*. Z ważniejszych materiałów opublikowanych w *Zarządzeniach* należy wymienić bullę nominacyjną biskupa Zdzisława Golińskiego oraz bullę pap. Piusa XII do duchowieństwa i wiernych diecezji częstochowskiej w związku z jego nominacją, bullę erekcyjną Kapituły Katedralnej w Częstochowie, instrukcję o uprawnieniach i obowiązkach księży dziekanów w diecezji częstochowskiej, instrukcję o konferencjach dekanalnych oraz instrukcje o biskupiej i dziekańskiej wizytacji parafii.

Jednak taki sposób informowania duchowieństwa, wobec dokonywujących się ważnych wydarzeń religijnych w Kościele powszechnym i w diecezji częstochowskiej, okazał się niewystarczający. W tej sytuacji ponownie wrócono do okólników, których w latach 1954—1956 ukazywało się 100 stron maszynopisu. Nadto Kuria Diecezjalna wysyłała do poszczególnych parafii wskazania i pomoce duszpasterskie w formie powielanych tekstów. Łącznie tego rodzaju pism w omawianym czasie ukazało się 2400 stron w formacie A-4⁹. Stanowią one ważne źródło prawa diecezjalnego, są wartościowymi materiałami duszpasterskimi oraz świadczą o treści i dynamice duszpasterstwa w diecezji częstochowskiej¹⁰.

⁹ Z. Goliński bp, *Do Duchowieństwa diecezji częstochowskiej*. „Wiadomości Diecezjalne”. R. 24—31: 1957 s. 1.

¹⁰ Tamże, s. 1.

Trzeci okres w dziejach *Wiadomości* rozpoczął się od początku 1957 r. i trwał do końca okresu, jakim zajmuje się niniejszy artykuł. Od początku 1957 r. biskup Goliński rozpoczął starania o wznowienie wydawnictwa diecezjalnego, które między innymi miało także wydawać *Wiadomości Diecezjalne*. Owocem tych zabiegów było uzyskanie zezwolenia kompetentnych władz w dniu 27 marca 1957 r. na publikowanie *Wiadomości Diecezjalnych*. zezwalał tym razem Kurii Diecezjalnej w Częstochowie na wydawanie miesięcznika pt. *Wiadomości Diecezjalne*, format A-5, objętość 40 stron, nakład 850 egzemplarzy¹¹. Od tego czasu wykorzystano w całej rozciągłości zezwolenie władz. *Wiadomości* które ukazały się w 1957 r., otrzymały kolejny numer odpowiedni do roku istnienia w diecezji oraz w nawiązaniu do rocznika, który ukazał się w 1949 roku. Pierwszy rocznik po drugiej przerwie otrzymał numer „24—31” i liczył 560+7 stron.

Redaktorem *Wiadomości* w tym okresie został mianowany przez biskupa Golińskiego ks. dr Jan Walicki, notariusz Kurii Diecezjalnej. Biskup Goliński bardzo żywo interesował się tym pismem diecezjalnym. W tezkach archiwalnych *Wiadomości Diecezjalnych* z tego okresu znajduje się wiele cennych uwag dotyczących treści i formy czasopisma, a w specjalnych pismach skierowanych do redaktora zamieszczał fachowe rady i wskazówki, mające na celu zapewnienie właściwego poziomu miesięcznika diecezjalnego. W pierwszym numerze pisma w nowym okresie biskup Goliński wydał specjalną odezwę „Do duchowieństwa diecezji częstochowskiej”, gdzie w pierwszym rzędzie wyrażał zadowolenie ze wznowienia *Wiadomości Diecezjalnych*. W tymże piśmie określił także odmienny charakter pisma w stosunku do minionego okresu. Podczas, gdy do 1949 r. na łamach *Wiadomości* publikowano jedynie urzędowe zarządzenia kościelne, to teraz biskup Goliński zachęcał kapłanów diecezjalnych do pisania artykułów naukowych i nadsyłania ich do redakcji zapewniając równocześnie, że w przyszłości będą drukowane na łamach pisma. Jednocześnie zachęcał kapłanów do pilnego czytania pisma diecezjalnego. Tenże biskup zobowiązał do prenumerowania *Wiadomości*: 1. urzędy dziekańskie, 2. urzędy parafialne, 3. wszystkich kapłanów diecezjalnych, 4. domy zakonów męskich w diecezji. Nadto urzędy dziekańskie i parafialne zostały zobowiązane do przechowywania oprawionych roczników *Wiadomości* w swych zbiorach. Kapłani diecezjalni we własnych bibliotekach mieli przechowywać także wszystkie roczniki. *Wiadomości* pozostałe po zmarłych kapłanach mieli otrzymywać młodzi kapłani. W tym okresie *Wiadomości* miały spełniać rolę łącznika między

¹¹ Pismo do Kurii Diecezjalnej w Częstochowie, AKDCz — „*Wiadomości Diecezjalne*”. Korespondencje urzędowe z dn. 27. III 1957 r.

biskupem i diecezją częstochowską a Stolicą Apostolską, Księdzem Prymasem i Episkopatem Polski. Wreszcie podkreślał biskup Goliński doniosłą rolę informacyjną tego pisma dla kapłanów diecezjalnych¹². Dzięki tej trosce biskupa Golińskiego i redaktora ks. dra J. Walickiego także szata graficzna *Wiadomości* już od początku 1957 r. uległa znacznej poprawie w stosunku do poprzedniego okresu.

Z chwilą rozpoczęcia wydawania *Wiadomości* w 1957 r. dokonano jednocześnie nowego podziału treści pisma. Wyodrębniono dwa podstawowe działy w materiale drukowanym, a mianowicie dział urzędowy i nieurzędowy. Dział urzędowy zawierał wszystkie materiały, jakie dawniej były drukowane w tym piśmie. Wchodziły do tego działu jako części składowe: 1. Akta Stolicy Apostolskiej, 2. Akta Prymasa Polski i Sekretariatu Episkopatu, 3. Akta biskupa częstochowskiego i Kurii Diecezjalnej, 4. Akta Sądu Biskupiego i 5. Kościół — Państwo. Nowością było natomiast wprowadzenie działu nieurzędowego. W tej części pisma były drukowane artykuły kapłanów diecezjalnych. Wezwanie biskupa Golińskiego do duchowieństwa o nadsyłanie materiałów do druku znalazło bardzo szybko pozytywny oddźwięk. Już w pierwszym roczniku (na rok 1957) ukazało się 19 artykułów napisanych przez kapłanów diecezji częstochowskiej. Większość tych artykułów wyszła spod pióra ówczesnego redaktora *Wiadomości* ks. dra Jana Walickiego.

Szczególnie cenna jest „Kronika diecezji” prowadzona przez redaktora. Oprócz tego były publikowane także artykuły 4 innych duchownych — ks. mgra Józefa Kubicy, ks. dra Walentego Patykiewicza, ks. dra Jerzego Wolnego i br. mgra Stanisława Rybickiego. Artykuły były poświęcone głównie przeszłości historycznej diecezji oraz informowały o problemach prawnoliturgiczno-duszpasterskich. W następnych latach dział nieurzędowy został jeszcze poszerzony i podzielony na 5 części. Nosiły one następujące nazwy — 1. informacyjna — podawała wiadomości z różnych dziedzin życia Kościoła Powszechnego, 2. kronika z życia diecezji — omawiała aktualne wydarzenia w diecezji częstochowskiej, 3. kronika z życia Kościoła powszechnego, 4. materiały do dziejów terenów diecezji częstochowskiej — tu omawiano przeszłość kościelną tych terenów i 5. z teku duszpasterza — gdzie omawiano zagadnienia prawne i duszpastersko-liturgiczne w pracy kapłańskiej w diecezji częstochowskiej. Trzy pierwsze części redagował sam redaktor, a w części czwartej pisał przeważnie ks. dr Walenty Patykiewicz, archiwariusz Kurii Diecezjalnej, zaś w ostatniej części „z teki duszpasterza” najwięcej artykułów zamieszczali: ks. dr Tadeusz Szwaagrzyk i ks. dr Stanisław Grzybek, pro-

¹² Z. Goliński bp, *Do Duchowieństwa diecezji częstochowskiej*. „Wiadomości Diecezjalne”. R. 24—31 : 1957 s. 1—2.

fesorowie Częstochowskiego Seminarium Duchownego oraz redaktor pisma. Wśród piszących o przeszłości religijnej terenów diecezji częstochowskiej był także sam biskup Goliński, który zamieścił tu artykuły o seminarium duchownym i podziale administracyjno-kościelnym terenów obecnej diecezji częstochowskiej w połowie XIX wieku.

Jak już wyżej podano, w 1958 r. miesięcznik diecezjalny otrzymał nazwę *Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne*. W tym czasie pismo było wysyłane już nie tylko do duchowieństwa diecezjalnego diecezji częstochowskiej, ale także do bibliotek innych diecezji oraz bibliotek uniwersyteckich w Polsce, w ramach tzw. egzemplarza obowiązkowego. W nadesłanych wypowiedziach z bibliotek naukowych znajdowało się wiele pozytywnych ocen dotyczących jego formy i treści. Od tej pory *Wiadomości* ukazywały się w niezmienionej formie graficznej, a materiał dzielił się na analogiczne działy. Zmianie uległa jedynie objętość czasopisma, bowiem gdy w 1957 r. każdy miesięcznik liczył 40 stron druku, to w 1961 r. objętość miesięcznika została zmniejszona do 32 stron, a w 1963 r. do 24 stron. Nadal przestrzegany był sposób wydawania pisma na każdy miesiąc, chociaż zdarzały się wypadki, że kilka miesięczników łączono w jedną całość.

Zmiany nastąpiły także na stanowisku redaktorów *Częstochowskich Wiadomości Diecezjalnych*. Zakończył pracę redakcyjną ks. dr Jan Waliński, z powodu objęcia stanowiska oficjała Sądu Biskupiego, a od grudnia 1966 r. na to stanowisko zostali powołani: ks. dr Adolf Trepka i ks. dr Jan Związek (zastępca redaktora). Charakter pisma nie uległ zmianie w stosunku do poprzedniego okresu. Wydane zostały w tym okresie na łamach *Wiadomości* dokumenty Soboru Watykańskiego II i najważniejsze encykliki papieskie. Z okazji jubileuszu 25-lecia kapłaństwa biskupa częstochowskiego Stefana Bareły wydano potrójny numer czasopisma, poświęcony Jubilatowi. Treść tego zeszytu stanowiły artykuły napisane przez kapłanów diecezji częstochowskiej, poświęcone życiu i działalności biskupa Stefana Bareły oraz przeszłości diecezji częstochowskiej. Nowa szata graficzna strony tytułowej z numeru jubileuszowego zachowana została na następne miesięczniki. Równocześnie wysłano *Wiadomości* do polskich ośrodków teologicznych znajdujących się poza granicami Polski, zwłaszcza do Rzymu i Paryża. Wkrótce potem został powołany nowy zespół redakcyjny — w listopadzie 1970 r., a stanowili go: ks. mgr Marian Mikołajczyk i ks. mgr Ludwik Warzybok. Nieco wcześniej przeniesiono drukowanie *Wiadomości* z Częstochowskich Zakładów Graficznych w Częstochowie do Drukarni Loretańskiej w Warszawie.

Jako organ urzędowy władzy diecezjalnej diecezji częstochowskiej *Wiadomości* stanowią cenny dokument informacyjny dla ogółu duchowieństwa. Są nadto podstawowym źródłem prawa lokalnego. Stanowią cenny materiał źródłowy do poznania przeszłości diecezji.

B. NIEDZIELA

Ilustrowany tygodnik katolicki diecezji częstochowskiej.
(Tygodnik katolicki)

Rolę prasy katolickiej przeznaczonej dla ogółu wiernych znalazł biskup Kubina ze swojej pracy publicystycznej w okresie, kiedy w Katowicach brał czynny udział w walce plebiscytowej o polskość tej ziemi oraz o zachowanie wiary katolickiej na Śląsku. Wydawane przez niego czasopisma *Gość Niedzielny* i *Sonntagsblatt der St. Mariengemeinde zu Katowitz* utwierdziły go w przekonaniu o potędze prasy katolickiej¹³. Dlatego też jednym z pierwszych przedsięwzięć, w powierzonych mu przez pap. Piusa XI nowej diecezji, było zorganizowanie czasopisma przeznaczonego dla szerokich kół wiernych w diecezji. Podobnie, jak *Wiadomości Diecezjalne* przeznaczone dla duchowieństwa, tak i nowy tygodnik religijny przeznaczony dla wiernych, został zorganizowany w dwa miesiące po objęciu przez biskupa Kubinę diecezji częstochowskiej. Czasopismo przeznaczone dla wiernych otrzymało tytuł *Niedziela*. Przeznaczenie czasopisma wyjaśniał podtytuł — *Ilustrowany tygodnik katolicki diecezji częstochowskiej*. *Niedziela* była więc głównie przeznaczona dla wiernych z terenów diecezji częstochowskiej.

Cel i charakter tygodnika diecezjalnego określił biskup Kubina w pierwszym numerze *Niedzieli*. W artykule wstępnym „Arcypasterska zachęta” pisał, że *Niedziela* „chce nas łączyć w tej nowej diecezji częstochowskiej w jedną wielką rodzinę i chce być głosem tej wielkiej rodziny, i chce podnieść lud do światła, i bronić jego świętej sprawy. Chce budować Królestwo Boże między nami. Chce głosić pokój Chrystusowy, pokój niedzielny wszystkim, a nie rozsiewać nienawiści. Dlatego tygodnik *Niedziela* będzie unikał wszelkich sporów i kłótni. Nawet, gdy będzie musiał prostować błędy i bronić sprawy katolickiej, nie będzie zwalczał osób. Nie będzie służył żadnemu stronnictwu politycznemu i nie będzie się mieszał w ich sprawy i walki. Jego zadaniem jest rozszerzanie Królestwa Bożego i pokoju Chrystusowego, podnoszenie ducha i dusz, pogłębienie wiary i zasad życia chrześcijańskiego, pielęgnowanie wszystkiego tego, co łączy społeczeństwo, budzi w nim radość i energię życia. Jednym słowem: tygodnik nasz chce być tym, co głosi jego nazwa, chce być „Niedzielą” dla ludu katolickiego”¹⁴. W ten sposób biskup Kubina określił, iż miał to być tygodnik katolicki wyłącznie o charakterze religijnym.

Pierwszym redaktorem *Niedzieli* mianował biskup Kubina ks. Wojciecha Mondrego, któremu była znana praca redakcyjna, ponieważ przez

¹³ J. Wolny ks., *Kubina Teodor*. W: Pol. Słow. Biogr. t. XVI/I s. 28—30.

¹⁴ *Sprawozdanie z działalności „Niedzieli”*, AKDCz — ks. Mondry Wojciech z dn. 17 X 1969 r.

pewien okres czasu współpracował w Gdańsku z tamtejszymi polskimi czasopismami: *Dziennik Gdański* i *Gazeta Gdańska*. Powierzając przeto ks. Mondremu to stanowisko chciał biskup Kubina od początku zapewnić tygodnikowi katolickiemu odpowiedni poziom¹⁵.

W krótkiej odezwie skierowanej do duchowieństwa diecezjalnego w listopadzie 1926 r. biskup Kubina zwracał uwagę na doniosłą rolę *Niedzieli* w życiu religijnym wiernych w diecezji, a zwłaszcza podkreślał pomoc, jaką nosła *Niedziela* kapłanom w pracy duszpasterskiej. Dlatego też zachęcał do prenumerowania tego czasopisma. Pisał wówczas: „Rozpowszechnianie niniejszego tygodnika religijnego *Niedziela* uważać należy za sprawę w wysokim stopniu duszpasterską i wskutek tego za obowiązek Wielebnego Duchowieństwa, ze spełnienia którego wszyscy Czcigodni Księża Proboszczowie winni będą zdawać sprawę przy wizytacjach kanonicznych”¹⁶.

Pierwszy numer *Niedzieli* ukazał się z przeznaczeniem na dzień 4 kwietnia 1926 r. W tym dniu przypadała wówczas Wielkanoc. W ten sposób został uczyniony początek w organizowaniu wydawnictwa diecezjalnego. W pierwszym roku istnienia liczba prenumeratorów *Niedzieli* nie była zbyt imponująca, ponieważ na tych terenach cotygodniowa gazeta religijna była nowością. Według wykazu prenumeratorów *Niedzieli* za rok 1926, zestawionego według ilości egzemplarzy nabywanych przez poszczególne parafie, na terenie całej diecezji było rozprowadzonych 6 908 egzemplarzy. Czasopismo otrzymywały urzędy parafialne, a stąd dopiero rozprowadzane było wśród wiernych. Do rzadkości należały wypadki, w których osoby prywatne (w tym także i księża) otrzymywały czasopismo bezpośrednio z redakcji na własny adres¹⁷. Niewątpliwie oświadczenie biskupa o zwracaniu uwagi na liczbę rozprowadzonych egzemplarzy *Niedzieli* w parafii było ważnym czynnikiem w rozpowszechnianiu tego czasopisma. Największą liczbę egzemplarzy *Niedzieli* wśród wiernych rozprowadzała parafia św. Rodziny w Częstochowie (400 egzemplarzy), a dalej parafia św. Zygmunta w Częstochowie (300 egzemplarzy) i parafia św. Piotra i Pawła w Zawierciu (300 egzemplarzy). Przeciętna liczba egzemplarzy *Niedzieli* prenumerowanych przez parafie o średniej wielkości mieściła się w granicach 20—50 sztuk. Obowiązek nabywania tygodnika diecezjalnego dla wiernych spoczywał na proboszczach, a w wypadku niemożliwości kolportowania pisma ze względu na brak czytelników proboszcz musiał prosić Kurię Diecezjalną o zwolnienie go z tego obowiązku. Jednakże tego rodzaju zwolnienie było trudno uzyskać¹⁸.

¹⁵ J. Związek ks., *Ks. Mondry Wojciech*. „Częst. Wiad. Diec.”. R. 45 :1971 s. 138.

¹⁶ „*Niedziela*”. *Tygodnik dla katolików diecezji częstochowskiej*. „Wiadomości Diecezjalne”. R. I :1926 s. 58.

¹⁷ *Liczba prenumeratorów „Niedzieli”*. „Wiadomości Diecezjalne”. R. I :1926 s. 66.

¹⁸ Pismo ks. Józefa Piekleskiego do Kurii Diecezjalnej w Częstochowie, AKDCz — „*Niedziela*” z dn. 24 II 1934 r.

Organizowane na terenie diecezji „Dni Dobrej Prasy” miały w swoich założeniach propagowanie prasy katolickiej, ale w praktyce sprowadzało się to wyłącznie do zachęcania wiernych do nabywania *Niedzieli*. Ze specjalnym apelem o powiększenie liczby czytelników tego tygodnika zwróciła się redakcja w 1932 r. do duchowieństwa diecezjalnego. Rolę propagatorów *Niedzieli* mieli przede wszystkim spełniać duszpasterze. Obowiązkiem kapłanów pracujących w duszpasterstwie parafialnym było propagowanie „*Niedzieli*” poprzez zachęcanie wiernych do jej nabywania przez specjalne ogłoszenia parafialne z ambony, poprzez propagowanie tego pisma w kancelarii parafialnej, w szkole, na zebraniach bractw religijnych, a nawet w czasie prywatnych rozmów z wiernymi. Redakcja zdawała sobie sprawę, że ważną rolę w rozpowszechnianiu jej czasopisma w parafiach spełniało ustosunkowanie się duszpasterzy do *Niedzieli*, a także ich osobisty przykład w tej dziedzinie. Dużą rolę w rozpowszechnianiu *Niedzieli* miały spełniać organizacje religijne, a zwłaszcza Akcja Katolicka. Członkowie tego stowarzyszenia religijnego byli zobowiązani do czytania tygodnika diecezjalnego oraz do zachęcania innych wiernych do jego czytania. Przy Parafialnych Akcjach Katolickich miała być organizowana, szczególnie w większych parafiach, sekcja Apostolstwa Dobrej Prasy, której celem było szerzenie czytelnictwa o treści religijnej¹⁹. Podobną troską jak *Niedzielę* otaczano także wydawane przez tę samą redakcję *Kalendarze Jasnogórskie*. Otrzymywały je również urzędy parafialne w ilościach wyznaczonych dla poszczególnych parafii przez władzę diecezjalną. Liczba ta była niezależna od liczby czytelników *Niedzieli*²⁰.

Celem usprawnienia kolportowania prasy katolickiej oraz innych pism katolickich proboszczowie mieli zorganizować przy parafiach kioski parafialne, w których wierni mogliby nabywać czasopisma i książki religijne. Zdawano sobie jednak sprawę, że tego rodzaju akcja nie spełni całkowicie roli dotarcia *Niedzieli* do szerokich kręgów wiernych i dlatego sugerowano proboszczom, żeby zorganizowali w parafiach jeszcze dodatkowe formy kolportażu prasy katolickiej, a mianowicie, aby ustanowili specjalnych kolporterów tej prasy. Kolporterzy mieli rekrutować się głównie z grona ministrantów. Ich obowiązkiem było dostarczenie prasy katolickiej do prywatnych prenumeratorów²¹. Taki sposób kolportowania również został przyjęty dla *Niedzieli* i trwał przez kilka lat. Później sprzedaż *Niedzieli* i innych pism katolickich odbywała się w kioskach parafialnych lub też sprzedawali je ministranci po zakończeniu nabożeństw kościelnych. Wszakże tak jedna jak i druga forma kolportowania *Niedzieli* była uciążliwa dla duchowieństwa, a wiernym i tak nie zapewniała regularnego

¹⁹ T. Kubina bp, *Odezwa z okazji nadchodzącego święta Chrystusa Króla i tygodnia Miłosierdzia Chrześcijańskiego*. „Wiadomości Diecezjalne”. R. VII : 1932 s. 27—28.

²⁰ *Kolportaż prasy*. „Wiadomości Diecezjalne”. R. VII : 1932 s. 55.

²¹ *Polecenie wydawnictw*. „Wiadomości Diecezjalne”. R. VII : 1932 s. 27—28.

dopływu poszczególnych tygodników, chociażby z tej przyczyny, że nie w każdą niedzielę wszyscy wierni mogli brać udział w nabożeństwach parafialnych. Ale do wybuchu II wojny światowej taka forma kolportowania *Niedzieli* nie uległa zmianie.

Zgodnie z wytycznymi biskupa Kubiny *Niedziela* była przede wszystkim czasopiśmie o treści religijnej. Ogromna większość materiału drukowanego na jego łamach dotyczyła spraw kościelnych, a w tym także spraw dotyczących dziejów diecezji częstochowskiej. Treść tygodnika diecezjalnego była podzielona na następujące działy: 1. Nauki niedzielne i świąteczne, 2. Artykuły religijne i społeczne, 3. Z życia świętych pańskich, 4. Misje katolickie, 5. Powieści, opowiadania, gawędy, 6. Pielgrzymki i podróże, 7. Informacje okolicznościowe i różne, 8. Z diecezji częstochowskiej, 9. Z dziejów naszych, 10. Wiersze²². Takie działy były wyodrębnione w tym czasopiśmie w okresie, kiedy jego redaktorem był ks. Wojciech Mondry (do 1937 r.), ale w późniejszym okresie doszły jeszcze nowe zagadnienia. I tak pod koniec 1937 r., kiedy redaktorem był już ks. Stanisław Gałązka, na łamach *Niedzieli* problematyka podzielona była na 16 działów. W stosunku do dawniejszego okresu doszły nowe zagadnienia, a niektóre z dawniejszych działów zostały pominięte. Jako nowe zagadnienia dodano wówczas — Akcja Katolicka, Zagadnienia społeczne i państwowe, Zagadnienia rodziny i wychowania, Z życia religijnego w Polsce, Ojciec św. — Watykan, Wiadomości religijne z zagranicy, Nawrócenia — wyznania — przykłady, Gospodarstwo, Z historii, literatury i ze świata²³.

Trudną rzeczą byłoby ustalić pełną listę autorów zamieszczających swoje artykuły na łamach *Niedzieli*. W tym miejscu wyliczając autorów należy w pierwszym rzędzie wymienić biskupa Kubinę. Tygodnik diecezjalny publikował jego listy pasterskie, specjalne artykuły, przemówienia okolicznościowe oraz urywki jego książek. Spośród kapłanów piszących artykuły do *Niedzieli* należy wymienić — ks. dra Stanisława Ufniarskiego, ks. Hipolita Zielińskiego, ks. Bonawenturę Tuorę, ks. dra Kozubskiego, ks. Edwarda Banaszkiwicza, ks. Stanisława Kurasia, ks. Bolesława Stradowskiego, ks. Franciszka Gryglewicza, ks. Stanisława Bartyzela, ks. Antoniego Zimniaka, ks. Walentego Patykiewicza, ks. Kucharskiego, o. Piusa Przeździeckiego i o. Andrzeja Andrzejewskiego — paulinów. Liczba autorów z grona duchowieństwa diecezjalnego z upływem lat ulegała stopniowemu zmniejszeniu²⁴.

Poziom drukowania artykułów na łamach *Niedzieli* był zróżnicowany. Obok wartościowych artykułów zdarzały się także o mniejszej wartości i dlatego też niektórzy czytelnicy, zwłaszcza kapłani, zgłaszali swoje kry-

²² Takie zagadnienia były uwzględnione w 1929 r.

²³ *Spis rzeczy do XII rocznika „Niedzieli” (1937 r.)*, „Niedziela”. R. XII : 1937 s. 642—643.

²⁴ *Spis treści „Niedzieli” z 1. 1929 i 1937.*

tyczne uwagi pod adresem tych artykułów²⁵. Znając te krytyczne uwagi księży diecezjalnych drugi redaktor *Niedzieli* ks. Stanisław Gałązka po otrzymaniu nominacji na stanowisko redaktora zapewniał, że będzie dbał o należyty poziom tego pisma. *Niedziela* odtąd miała zajmować się szerszą problematyką, miała otrzymać lepszą oprawę graficzną oraz lepszy gatunek papieru, a treść czasopisma miała uwzględniać wszystkie ważniejsze zagadnienia życiowe²⁶. Obietnice te zostały zrealizowane i w ostatnich latach przed wybuchem II wojny światowej nie było krytycznych uwag pod adresem pisma ze strony kapłanów.

Początkowo redakcję *Niedzieli* stanowił jej redaktor ks. Wojciech Mondry, pełniący, oprócz zajęć redakcyjnych, także inne obowiązki w diecezji. Lokalem redakcyjnym było prywatne mieszkanie redaktora na plebanii parafii św. Zygmunta w Częstochowie. Najpierw drukowano *Niedzielę* w Katowicach, a od lipca 1927 r. w Zakładach Drukarskich F. D. Wilkoszewskiego w Częstochowie, w których dla *Niedzieli* wydzielono specjalny lokal. Natomiast od 1928 r. *Niedziela* posiadała już własny lokal, przeznaczony dla redakcji i administracji czasopisma.

Wydawcą *Niedzieli* od początku jej istnienia do dnia 15 września 1937 r. była Kuria Diecezjalna w Częstochowie, a od dnia 22 września 1937 r. Kuria Diecezjalna upoważniła Diecezjalny Instytut Akcji Katolickiej w Częstochowie, jako swój wydział, do pełnienia roli wydawcy tygodnika diecezjalnego. Prawo reprezentowania Wydawnictwa przysługiwało każdorazowemu dyrektorowi Instytutu. W latach poprzedzających wybuch II wojny światowej rolę tę spełniał ks. Józef Sobczyński²⁷. Objętość *Niedzieli* w początkowym okresie wynosiła przeciętnie 12 stron, a od 1937 r. wzrosła do 16 stron. Od 1929 r. przy *Niedzieli* wychodziły specjalne dodatki dla dzieci (4—6 stron). Nadto w niektórych parafiach w diecezji (np. św. Zygmunta w Częstochowie, Św. Trójcy w Będzinie i w Strzemieszycach) przy okazji kolportowania *Niedzieli* łączono dodatki parafialne. Jednakże treść dodatków parafialnych i koszty związane z ich drukowaniem były całkowicie niezależne od redakcji *Niedzieli* i dlatego na tym miejscu nie ma podstawy do szczegółowego ich omawiania.

Specjalnym dodatkiem do *Niedzieli* w latach przedwojennych był *Kalendarz Jasnogórski*. Ukazywał się on w latach 1928—1937, a więc łącznie wyszło 10 kalendarzy. Pełny tytuł brzmiał *Kalendarz Jasnogórski na rok Pański...*. Posiadał kolorową okładkę z widokiem Jasnej Góry i wizerunkiem Matki Boskiej Częstochowskiej. Każdy *Kalendarz*, oprócz właściwego kalendarza rocznego, posiadał dodatek informujący o ważniejszych wydarzeniach kościelnych. Obok kalendarza rocznego w zwykłym

²⁵ Sprawozdanie z konferencji dekanalnej dakanatu wieluńskiego, AKDCz — dek. wieluński z dn. 25 IX 1929 r.

²⁶ S. Gałązka ks., *Do drogich czytelników „Niedzieli”*. „Niedziela”. R. XII : 1937 s. 460.

²⁷ J. Związek ks., *Ks. Sobczyński Józef*. „Częst. Wiad. Diec.” R. 45 : 1972 s. 278—282.

układzie miesięcznym na tych samych stronach w specjalnych rubrykach podawano porady gospodarcze, ogrodnicze, pszczelarskie, przypominające co w odpowiednim okresie w wyżej wymienionych dziedzinach należało czynić. Natomiast problematyka dotycząca zagadnień religijnych była taka sama, jaka była publikowana na łamach *Niedzieli*. Były to głównie znane wiadomości dotyczące spraw wiary, życia Kościoła, kilka wypisów z literatury polskiej o treści religijnej, artykuły o treści historyczno-religijnej i społecznej. Niektóre *Kalendarze* poświęcone były ważnym rocznicom, np. w 1933 r. *Kalendarz* był poświęcony 1900-rocznicy śmierci Chrystusa i 250-rocznicy zwycięstwa pod Wiedniem. Niektóre artykuły były przedrukowane z *Niedzieli*. *Kalendarze* wydawane były w formie ósemki. Na każdej stronie były dwie kolumny druku i kolumny posiadały kolejną numerację. Objętość *Kalendarzy* była prawie identyczna i wynosiła ok. 250 kolumn druku czyli 125 stron. Drukowane były identycznymi czcionkami jak *Niedziela* w Zakładach Drukarskich F. D. Wilkoszewskiego w Częstochowie. Z objęciem funkcji redaktora przez ks. Stanisława Gałązkę *Kalendarze* przestały się ukazywać²⁸.

W okresie międzywojennym na stanowisku redaktora *Niedzieli* pracowali:

1. Ks. Wojciech Mondry — ur. 3 grudnia 1887 r. w Botowie na Warmii. Redaktorem *Niedzieli* został mianowany przez biskupa Kubinę w marcu 1926 r. i spełniał tę funkcję do dnia 15 września 1937 r. W latach 1928—1937 wydawał przy *Niedzieli* *Kalendarze Jasnogórskie*. Zmarł w dniu 20 grudnia 1969 r.²⁹.

2. Ks. Stanisław Gałązka — ur. 1 maja 1907 r. w Częstochowie. Był redaktorem *Niedzieli* od dnia 15 września 1937 r. Na tym stanowisku pracował do wybuchu II wojny światowej. Zmarł w dniu 1 czerwca 1963 r. w Żytniowie jako proboszcz tej parafii.

Okres II wojny światowej na terenie diecezji częstochowskiej charakteryzował się bezprzykładnym terrorem wobec wszelkich przejawów polskości, a w tym także wobec działalności Kościoła katolickiego. Wśród różnych form represji stosowanych przez okupanta względem duchowieństwa polskiego był także zakaz wydawania *Niedzieli*. Władze okupacyjne dążąc do unicestwienia narodu polskiego, dążyły w pierwszej kolejności do zniszczenia wszelkich przejawów i dorobku kultury polskiej. Na zagładę została skazana polska książka, zwłaszcza w „częstochowskiej” części Kraju Warty, gdzie zniszczono wszystkie biblioteki parafialne i prywatne tamtejszych kapłanów³⁰. Nie mogła także ukazywać się *Niedziela* jako

²⁹ J. Związek ks., *Ks. Mondry Wojciech*, s. 136—141.

²⁸ Nakładem „*Niedzieli*” ukazała się praca ks. Wincentego Przygodzkiego pt. *Z przeszłości Wielunia. Przyczynek do historii diecezji częstochowskiej*. Częstochowa 1929.

³⁰ S. Pazyra, *Z dziejów książki polskiej w czasie drugiej wojny światowej*. Warszawa 1970 s. 5.

pismo redagowane zarówno w duchu katolickim jak i w duchu polskim. W ten sposób tygodnik diecezjalny *Niedziela* przeznaczony na niedzielę 3 września 1939 r. był ostatnim przed kilkuletnią przerwą. Według relacji ks. Mondrego, na początku wojny okupacyjne władze niemieckie w Częstochowie zwróciły się do niego z propozycją wznowienia tygodnika *Niedziela*, ale redagowanego w myśl ideologii okupanta. Tłumacząc się nadmiarem zajęć duszpasterskich ks. Mondry nie zgodził się na podjęcie pracy redakcyjnej. Odmówił także napisania kilku artykułów do *Niedzieli* w wypadku, gdyby władze hitlerowskie wznowiły jej wydawanie³¹.

Po zakończeniu II wojny światowej biskup Kubina, zdając sobie sprawę z doniosłej roli tego pisma w kształtowaniu życia religijnego w diecezji, postanowił wznowić wydawanie *Niedzieli*. W pierwszym miesiącu po wyzwoleniu terenów diecezji spod okupacji hitlerowskiej zaczął organizować nową redakcję tygodnika diecezjalnego. W lutym 1945 r. został zorganizowany komitet redakcyjny. W tym czasie w Częstochowie przebywała Zofia Kossak-Szatkowska, która była dobrze zorientowana w pracy redakcyjnej i ona zaofiarowała biskupowi Kubinie pomoc w zorganizowaniu tygodnika diecezjalnego. Ze strony Kurii Diecezjalnej biskup Kubina na stanowisko redaktora wyznaczył ks. dra Antoniego Marchewkę. Pierwszy numer *Niedzieli* po przerwie okupacyjnej ukazał się w dniu 8 kwietnia 1945 r.

Zmienił się jednak charakter pisma. Z czasopisma o przeznaczeniu tylko dla diecezji częstochowskiej, stało się czasopismem skierowanym do katolików w całej Polsce. O tej zmianie świadczył podtytuł — w miejsce przedwojennego *Ilustrowany tygodnik katolicki diecezji częstochowskiej*, powojenny podtytuł brzmiał: *Tygodnik katolicki*. Nadal jednakże *Niedziela* była pismem nie zajmującym się sprawami politycznymi, a jedynie poświęconym sprawom religijno-społecznym. Wydawcą była nadal Kuria Diecezjalna w Częstochowie, która równocześnie zachęcała kapłanów do popierania prasy katolickiej, a zwłaszcza tygodnika diecezjalnego³².

W okresie powojennym *Niedziela* była drukowana w Drukarni Państwowej nr 1 w Częstochowie (dawne Zakłady Drukarskie Wilkoszewskiego). Pierwszy nakład tygodnika w tym czasie wynosił 7 000 egzemplarzy, ale już następny został zwiększony do liczby 10 000 egzemplarzy. I tak sukcesywnie każdy następny numer tygodnika posiadał nakład większy o kilka tysięcy egzemplarzy od poprzedniego numeru. Po upływie pierwszego roku ukazywania się *Niedzieli* w wyzwolonej Polsce nakład tygodnika wynosił prawie 100 000 egzemplarzy. W międzyczasie w lipcu 1945 r. wyjechała z Częstochowy Zofia Kossak-Szatkowska. Całkowicie odpowiedzialnym za redagowanie pisma został ks. Marchewka. Współpracownikami ks. Marchewki w pracy redakcyjnej byli — Zofia Dragatowa, Władysław

³¹ *Sprawozdanie z działalności „Niedzieli”*, AKDCz — ks. Mondry Wojciech z dn. 17 X 1969 r.

³² *Pisma katolickie*. „Wiadomości Diecezjalne”. R. 15 : 1945 s. 15.

sław Dulęba, ks. dr Marian Rzeszewski, Bernard Rusiecki i Witold Zembruski.

Na łamach *Niedzieli* w tym okresie publikowali swoje artykuły m. in. S. Barbara Zulińska, dr Marian Józef Świącicki, Kazimierz Gołba, Michalina Janoszanka, ks. St. Nieczyperowicz i inni. Przeciętnie w ciągu roku liczba piszących artykuły dla *Niedzieli* wynosiła ok. 80 autorów. Specjalne działy — ogrodniczy, gospodarski i porad lekarskich — prowadzili: inż. Antoni Gładysz, inż. Br. Staniszewski i dr med. J. Jakóbowicz. Na łamach *Niedzieli* była publikowana m. in. powieść Pii Górskiej *Dziwne drogi Boże*. Równocześnie w miarę powiększania się liczby nakładu *Niedzieli* powiększał się także stan liczbowy personelu zatrudnionego w redakcji i administracji. Była to tym bardziej konieczna sprawa, że przez kilka lat redakcja *Niedzieli* musiała we własnym zakresie załatwiać sprawę kolportowania swego tygodnika. Z tego powodu zamieniono dotychczasowy lokal *Niedzieli*, mieszczący się w Częstochowie przy ul. 3 Maja 6/8, na znacznie obszerniejszy również w Częstochowie przy ul. 3 Maja 12³³.

Przyjęte w okresie międzywojennym formy kolportażu tygodnika diecezjalnego nie zapewniały szybkiego rozprowadzania pisma wśród czytelników, a nadto była to bardzo uciążliwa forma kolportażu. Organizowanie kolportażu przez redakcję wymagało zatrudnienia dużej ilości pracowników, aby można było w odpowiednim czasie dostarczyć pismo prenumeratorom. Po zakończeniu II wojny światowej *Niedziela* znalazła chętnych czytelników nie tylko na terenie diecezji częstochowskiej, ale także w innych regionach Polski, a nawet w środowiskach polonijnych poza granicami ojczystego kraju. Według sprawozdań z 1948 r. na terenie diecezji częstochowskiej *Niedzielę* prenumerowało 18 968 czytelników, a w 1950 r. liczba ta wynosiła 17 505 prenumeratorów³⁴. Ale w tym samym czasie nakład *Niedzieli* wynosił 94 000 egzemplarzy i cały nakład znajdował chętnych nabywców poza diecezją.

Dotychczasowe formy kolportażu *Niedzieli* poprzez urzędy parafialne zostały zmienione od dnia 15 stycznia 1951 r. W tym dniu bowiem redakcja *Niedzieli*, podobnie jak redakcje wszystkich pism religijnych ukazujących się w Polsce, zawarła umowę z PPK „Ruch” na mocy której *Niedziela* miała być kolportowana przez przedsiębiorstwo „Ruch”, podobnie jak wszystkie czasopisma wychodzące w kraju. Głównymi odbiorcami pisma pozostały nadal urzędy parafialne, ale nadto doszła możliwość prenumeraty indywidualnej. Poza wyższymi kosztami kolportażu niż dawniej, nowa forma rozpowszechniania tygodnika katolickiego była dobra i każdy kto chciał, mógł bez trudności nabyć to czasopismo. Przez okres półtora roku umowa była przestrzegana i cały nakład w wysokości 94 000 egzemplarzy otrzymywał „Ruch”, który rozprowadzał pismo wśród czytelników.

³³ A. Marchewka ks., *Moje wspomnienia*. Częstochowa 1964 s. 10—13, 63—68 (masygnopis).

³⁴ *Sprawozdania*, AKDCz — „Niedziela” z 1. 1948 i 1950.

Wśród czytelników i prenumeratorów „Niedzieli” pokazań część stanowi-
li mieszkańcy Ziemi Odzyskanych, a przez to *Niedziela* przyczyniła się do
ugruntowania wiary katolickiej i polskości na ziemiach, które po wiekach
wróciły do Macierzy ³⁵.

Sytuacja uległa zmianie z dniem 8 sierpnia 1952 r., kiedy to prenume-
ratę *Niedzieli* przedsiębiorstwo „Ruch” ograniczyło jedynie do prenume-
raty indywidualnej ³⁶. W ten sposób liczba prenumeratorów *Niedzieli* kil-
telników. Nowe trudności powstały, kiedy na mocy uchwały Rady Mini-
strów z dnia 3 stycznia 1953 r. zostały podwyższone opłaty za wszystkie
czasopisma ³⁷. Powstały wówczas dodatkowe trudności, ponieważ znaczna
część prenumeratorów już uiściła opłaty za prenumeratę *Niedzieli* za cały
pierwszy kwartał 1953 r. i to jeszcze po dawnej cenie ³⁸. W dniu 15 marca
1953 r. ukazał się ostatni numer *Niedzieli* ³⁹.

W okresie powojennym stanowisko redaktora *Niedzieli* pełnili:

1. Ks. dr Antoni Marchewka — ur. 31 grudnia 1890 r. w Koziegłó-
wkach. Redaktorem *Niedzieli* był od chwili jej wznowienia po zakończe-
niu II wojny światowej, aż do końca jej ukazywania się (15 III 1953 r.),
z przerwą w okresie od lipca 1947 r. do czerwca 1948 r., kiedy to zastępo-
wał go ks. dr Marian Rzeszewski.

2. Ks. dr Marian Rzeszewski — ur. 23 stycznia 1911 r. w Słupcy. Za-
stępował ks. Marchewkę na stanowisku redaktora w okresie od lipca
1947 r. do czerwca 1948 r. ⁴⁰. Po tym okresie na stanowisko redaktora
Niedzieli powrócił ponownie ks. Antoni Marchewka.

C. KATALOGI DIECEZJALNE

Pod tą nazwą należy rozumieć zarówno katalogi kościołów i ducho-
wienstwa diecezji częstochowskiej, wydawane w języku polskim, jak
i schematyzmy diecezjalne, wydawane do 1937 r. w języku łacińskim.
W początkowym okresie istnienia diecezji częstochowskiej jej katalogi
były wzorowane na analogicznych pozycjach wydawanych w diecezjach
włocławskiej i kieleckiej, z których to diecezji pochodziło duchowieństwo

³⁵ Tamże.

³⁶ Sprawozdanie o stanie „Niedzieli”, AKDCz — „Niedziela” z dn. 23 IX 1952 r.

³⁷ Tamże.

³⁸ Relacje o stanie „Niedzieli”, AKDCz — „Niedziela” z dn. 15 I 1953 r.

³⁹ „Niedziela”. R. XXIII: 1953. (z dn. 15 III 1953 r.).

⁴⁰ W okresie II wojny światowej brał udział w tajnym nauczaniu w Częstochó-
wie. — J. Wójcicki, Tajne nauczanie w okresie okupacji 1939—1945. Częstochowa
1969 s. 28.

należące w tym czasie do diecezji częstochowskiej. Pierwsze katalogi w nowej diecezji — tak co do treści jak i co do formy — przypominały *katalogi diecezji włocławskiej* i *elenchy diecezji kieleckiej*, ale nosiły inny tytuł niż analogiczne wydawnictwa w wyżej wymienionych diecezjach; bowiem gdy w diecezji włocławskiej tego rodzaju informatory o parafiach i duchowieństwie nosiły nazwę *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri tam saecularis quam regularis dioecesis Wladislaviensis seu Calisiensis pro anno Domini...*”, a w diecezji kieleckiej *Elenchus venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis Kielcensis pro anno Domini...* to w diecezji częstochowskiej został przyjęty tytuł stosowany do 1937 r. o następującym brzmieniu: *Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis częstochoviensis pro anno Domini...*”. Podobnie jak w innych diecezjach tego rodzaju pozycje stanowiły zbiór informacji o diecezji, a więc podawały skład personalny poszczególnych organów władzy diecezjalnej z ordynariuszem na czele oraz stan duchowieństwa, dekanatów i parafii w diecezji, a częstokroć także stan liczbowy wiernych w parafiach i dekanatach. Wszystkie katalogi ukazały się nakładem Kurii Diecezjalnej w Częstochowie. Do 1939 r. drukowane były w Zakładach Drukarskich F. D. Wilkoszewskiego w Częstochowie, a po II wojnie światowej w drukarniach państwowych w Częstochowie.

W okresie II wojny światowej katalogi diecezjalne nie mogły ukazywać się z powodu wrogiej polityki władz okupacyjnych. Z tego okresu diecezja nie posiada żadnego drukowanego informatora o stanie kościołów i duchowieństwa. Po zakończeniu działań wojennych katalogi ukazywały się 4 razy, z tym, że w 1951 r. nie w formie drukowanej, ale powielanej na powielaczu. Z reguły redaktorami katalogów byli kanclerze Kurii Diecezjalnej, czasem jednak katalog redagował notariusz. Jednakże nazwiska redaktorów katalogów nie zosaty w żadnym katalogu wymienione. Taki stan istniał do II wojny światowej. Po zakończeniu działań wojennych katalogi redagowali kapłani specjalnie wyznaczeni do tego celu, nie pełniący wyżej wymienionych stanowisk w Kurii Diecezjalnej. Wielkość nakładu katalogów podano dopiero w 1958 r. (1500 egz.) i w 1968 r. (1000 egz.). Dawniejsze katalogi najprawdopodobniej wychodziły w nakładzie równym ilości parafii i duchowieństwa diecezjalnego, która kształtowała się ok. 600 egzemplarzy. Do 1951 r. katalogi były wydawane w formacie 16°, a od 1958 r. w formacie 8°. Niewątpliwie najlepiej opracowanym i najbogatszym w treść był katalog wydany w 1968 r., podający także bogaty materiał o przeszłości diecezji i poszczególnych parafii.

W okresie 50 lat istnienia diecezji częstochowskiej katalogi ukazywały

⁴¹ S. Librowski, *Katalog rubrycel i schematyzmów diecezji i zakonów historycznej Polski znajdujących się w księgozbiorze podręcznym Archiwum Diecezjalnego we Włocławku*. „ABMK”. T. 23 : 1971 s. 257—259.

się 16 razy ⁴¹. Ponieważ w tego rodzaju informatorach z konieczności wiele danych musiało się powtarzać, dlatego w podanym niżej wykazie przy następnych katalogach wymieniono tylko te zagadnienia, które po raz pierwszy uwzględniono w danym katalogu. Nazwiska redaktorów poszczególnych katalogów ustalono na podstawie relacji przekazanych przez ks. Alojzego Jatowtta, wieloletniego kanclerza i wikariusza generalnego diecezji częstochowskiej i ks. dra Walentego Patykiewicza archiwariusza diecezji częstochowskiej, które przy poszczególnych katalogach zostaną podane w nawiasach.

1. *Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis częstochoviensis pro anno Domini 1926*, Częstochoviae MCMXXVI. Sumptibus Curiae Episcopalis. Typis F.D. Wilkoszewski. s. 80. (Redaktor ks. Jan Tomaszewski, notariusz Kurii Biskupiej).

Treść i układ: Patronus dioeceseos Częstochoviensis. Summus pontifex. Nuntius apostolicus in Polonia. Metropolita Provinciae Cracoviensis. Ordinarius loci. Hierarchia catholica in Polonia (ritus latinus et orientalis). Curia dioeciesana Iudicium dioecesanum. Examinatores prosynodales. Parochi consultores. Consilium dioecesanum administrationis honorum ecclesiasticorum. Coetus deputatorum pro Seminario Dioeciesano. Consilium a vigilantia. Censores librorum. Visitatores scholarum. Seminarium Dioeciesanum. Praeceptores doctrinae religionis et morum in scholis publicis. Decani. Ecclesiae et clerus curam animarum exercens (przy nazwie każdej parafii w diecezji podawano tytuł kościoła, liczbę wiernych, nazwisko proboszcza, z uwzględnieniem godności kościelnych oraz roku urodzenia, święceń kapłańskich i przybycia do parafii, nazwiska wikariuszów z uwzględnieniem analogicznych danych personalnych, wykaz miejscowości należących do parafii, z uwzględnieniem liczby mieszkańców i odległości do kościoła parafialnego). Presbyteri vita functi... anno. Religiosi. Moniales. Sacerdotes in Actione Catholica Dioeciesana occupanti. Conspectus universalis. Specificatio beneficiorum. Towarzystwa i wydawnictwa katolickie. Specificatio alphabetica universi cleri dioecesis częstochoviensis. Clerus religiosus. Series decanatum.

Diecezja liczyła 15 dekanatów i 174 parafie.

2. *Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis częstochoviensis pro anno Domini 1928*, Częstochoviae 1928. Sumptibus Curiae Episcopalis. Typis F.D. Wilkoszewski. s. 136. (Redaktor ks. Jan Tomaszewski, kanclerz Kurii Biskupiej).

Treść i układ: jak w poz. 1 z wyjątkiem: pod hasłem Seminarium Dioeciesanum podano wykaz imienny przełożonych i kleryków: po wykazie parafii i duchowieństwa — Presbyteri emeriti, Presbyteri ex aliena dioecesi, Presbyteri sine officio, Presbyteri extra dioecesim commorantes. Egzamin y wikariuszowskie i konkursowe (program i terminy).

Diecezja liczyła 15 dekanatów i 175 parafii.

3. *Schematismus uniersi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis częstochoviensis pro anno Domini 1929*, Częstochoviae 1929. Sumptibus Curiae Episcopalis.

13. *Typis F.D. Wilkoszewski. s. 136.* (Redaktor ks. Jan Tomaszewski, kanclerz Kurii Biskupiej).

Treść i układ: jak w poz. 2.

Diecezja liczyła 15 dekanatów i 175 parafii.

4. *Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis częstochoviensis pro anno Domini 1930, Częstochoviae 1930. Sumptibus Curiae Episcopalis. Typis F.D. Wilkoszewski. s. 143.* (Redaktor ks. Alojzy Jatowtt, kanclerz Kurii Biskupiej).

Treść i układ: jak w poz. 2.

Diecezja liczyła 16 dekanatów i 175 parafii.

5. *Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis częstochoviensis pro anno Domini 1931, Częstochoviae 1931. Sumptibus Curiae Episcopalis. Typis F.D. Wilkoszewski. s. 152.* (Redaktor ks. Alojzy Jatowtt, kanclerz Kurii Biskupiej).

Treść i układ: jak w poz. 4 z wyjątkiem: pod hasłem Index alphabeticus ecclesiarum — podano nazwę najbliższej stacji kolejowej, autobusowej, miejsce posterunku policji i urzędu pocztowego.

Diecezja liczyła 16 dekanatów i 176 parafii.

6. *Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis częstochoviensis pro anno Domini 1932, Częstochoviae 1931. Sumptibus Curiae Episcopalis. Typis F.D. Wilkoszewski. s. 143.* (Redaktor ks. Alojzy Jatowtt, kanclerz Kurii Biskupiej).

Treść i układ: jak w poz. 4 z wyjątkiem: po hasle Decani — podano hasło Vicedecani.

Diecezja liczyła 16 dekanatów i 176 parafii.

8. *Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis częstochoviensis pro anno Domini 1934, Częstochoviae 1934. Sumptibus Curiae Episcopalis. Typis F.D. Wilkoszewski. s. 154.* (Redaktor ks. Alojzy Jatowtt, kanclerz Kurii Biskupiej).

Treść i układ: jak w poz. 7 z dodatkiem — na końcu hasła Hierarchia catholica in Polonia podano — Episcopus castrensis oraz (Sacertotes) studiis theologicis vacant.

Diecezja liczyła 16 dekanatów i 176 parafii.

7. *Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis częstochoviensis pro anno Domini 1933, Częstochoviae 1932. Sumptibus Curiae Episcopalis. Typis F.D. Wilkoszewski. s. 156.* (Redaktor ks. Alojzy Jatowtt, kanclerz Kurii Biskupiej).

Treść i układ: jak w poz. 4 z wyjątkiem: dodano — Gimnasium privatum episcopale puerorum — Wieluń.

Diecezja liczyła 16 dekanatów i 176 parafii.

9. *Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis częstochoviensis pro anno Domini 1936, Częstochoviae 1936. Sumptibus Curiae Episcopalis. Typis F.D. Wilkoszewski. s. 167. (Redaktor ks. Alojzy Jatowtt, kanclerz Kurii Biskupiej).*

Treść i układ: jak w poz. 8.

Diecezja liczyła 16 dekanatów i 176 parafii.

10. *Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis częstochoviensis pro anno Domini 1936, Częstochoviae 1936. Sumptibus Curiae Episcopalis. Typis F.D. Wilkoszewski. s. 167 (Redaktor ks. Alojzy Jatowtt, kanclerz Kurii Biskupiej).*

Treść i układ: jak w poz. 8 z wyjątkiem: dodano — Specificatio cleri iuxta annum ordinationis (s. 154—158).

Diecezja liczyła 16 dekanatów, 177 parafii i 2 ekspozytury.

11. *Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis częstochoviensis pro anno Domini 1937, Częstochoviae 1937. Sumptibus Curiae Episcopalis. Typis F.D. Wilkoszewski. s. 172. (Redaktor ks. Alojzy Jatowtt, kanclerz Kurii Biskupiej).*

Treść i układ: jak w poz. 8 z dodatkiem — po raz pierwszy występuje Episcopus Auxiliarius (bp Antoni Zimniak).

Diecezja liczyła 16 dekanatów, 178 parafii i 4 ekspozytury.

12. *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej na rok 1939, Częstochowa 1939. Nakładem Kurii Diecezjalnej. Druk F.D. Wilkoszewski. s. 159. (Redaktor ks. dr Stanisław Zimorowicz, kanclerz Kurii Diecezjalnej).*

Treść i układ: jak w poz. 8.

Katalog jest pierwszym w diecezji częstochowskiej wydanym w języku polskim. Był to ostatni katalog wydany przed wybuchem II wojny światowej. W czasie okupacji hitlerowskiej katalogi nie ukazywały się.

Diecezja liczyła 16 dekanatów, 184 parafii i 16 ekspozytur (w 1939 r. powstały nadto 1 dekanat, 2 parafie i 2 ekspozytury).

13. *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej na rok 1947, Częstochowa 1947. Nakładem Kurii Diecezjalnej. Druk: Drukarnia Państwowa nr 1 w Częstochowie. s. 191. (Redaktor ks. mgr Walenty Patykiewicz, archiwariusz Kurii Diecezjalnej).*

Treść i układ: (zostały podane w nowej kolejności i dodano nowe pozycje, które będą tutaj podane): Patronka diecezji. Kościół katedralny. Ojciec św. Prymas Polski. Metropolita prowincji krakowskiej. Hierarchia katolicka w Polsce — kardynałowie, biskupi, ordynariusze, biskupi tytularni i administratorzy apostołscy. Diecezja częstochowska (rys historyczny). Biskup częstochowski. Biskup pomocniczy (bp Stanisław Czajka). Kuria diecezjalna. Dalej jak w poz. 12 z tym, że dodano: Proboszczowie i wikariusze zatrudnieni godzinowo (w szkołach). Księża, którzy jeszcze nie wrócili do diecezji z obozów. Zginęli bez wieści w l. 1939—1945. Księża zmarli w l. 1939—1945— naturalną śmiercią, zamordowani na posterunku, zginęli w Oświęcimiu, Dachau i innych obozach.

Diecezja liczyła 22 dekanaty, 189 parafii i 16 ekspozytur.

14. *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej na rok 1951* (na powielaczu). s. 113. (Redaktor ks. dr Walenty Patykiewicz, archiwariusz Kurii Diecezjalnej).

Treść i układ: jak w poz. 13 z wyjątkiem: nie podano nazwisk kleryków w Seminarium Duchownym, brak było wstępu historycznego oraz ogólnego zestawienia o stanie diecezji.

Diecezja liczyła 22 dekanaty, 191 parafii i 24 ekspozytury.

15. *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej* (na rok) 1958, Częstochowa 1958. Wydawca: Kuria Diecezjalna. s. 260+6 nlb. (Redaktorzy — ks. dr Walenty Patykiewicz, archiwariusz Kurii Diecezjalnej, ks. dr Jan Walicki, notariusz Kurii Diecezjalnej).

Treść i układ: Patronka diecezji. Kościół katedralny. Diecezja częstochowska — szkic historyczny. Ojciec św. Hierarchia kościelna w Polsce (wg diecezji). Biskup częstochowski. Biskup pomocniczy. Kuria Diecezjalna. Rada duszpasterska. Egzaminatorzy synodalni. Proboszczowie konsultorzy. Rada administracyjna. Delegaci do spraw karności w Seminarium Duchownym. Delegaci do spraw gospodarczych Seminarium Duchownego. Cenzorzy książek religijnych. Komisja artystyczno-budowlana. Komisja do urządzania katedry. Komisja do spraw organistowskich. Delegaci ordynariusze do Funduszu Emerytalno-Zapomogowego. Administrator Domu XX. Emerytów w Częstochowie. Sąd Biskupi. Diecezjalne Seminarium Duchowne w Krakowie. Diecezjalne Seminarium Duchowne w Częstochowie (Niższe Seminarium). Dekanaty i parafie — wizytatorzy parafii dziekańskich, dziekani i wicedziekani oraz wykaz dekanatów i parafii (podano przy tym bardzo krótki rys historyczny parafii, ilość wiernych, wykaz duchowieństwa parafialnego). Spis zakonów i zgromadzeń męskich i żeńskich w diecezji częstochowskiej. Wykazy osobowe — księży, rektorów, kapelanów zakonnych, rezydentów, na studiach w Lublinie, emerytów, poza diecezją, zakonników w duszpasterstwie, z innych diecezji oraz alumnów. Spis kapłanów wg dat święceń. Spis zmarłych i zaginionych kapłanów diecezji częstochowskiej od jej erekcji 28 X 1925 — 31 XII 1957. Alfabetyczny spis kapłanów diecezji częstochowskiej (z podaniem przynależności do parafii) Spis parafii diecezji częstochowskiej. Kościoły nieparafialne. Kaplice mszalne (wg dekanatów). Zestawienie ogólne.

Diecezja liczyła 22 dekanaty i 236 parafii (faktycznie w diecezji były 24 dekanaty, gdyż 31 XII 1957 r. bp Goliński erygował nowe dekanaty — częstochowski II i sosnowiecki II — po złożeniu katalogu do druku).

16. *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej na rok 1968*, Częstochowa, br., Nakładem Kurii Diecezjalnej. Druk: Częstochowskie Zakłady Graficzne. s. 357. (Redaktorzy — ks. Leopold Sokołowski, ks. dr. Walenty Patykiewicz i redaktor techniczny ks. dr Jan Walicki). Podaje stan diecezji z dnia 31 lipca 1968 r.

Treść i układ: Patronka diecezji. Kościół katedralny. Ojciec św. Prymas Polski. Trybunał prymasowski. Diecezja częstochowska (rys historyczny). Biskup częstochowski. Biskupi pomocniczy. Kapituła Bazyliki Katedralnej. Kapituła Kolegiacka w Wieluniu. Dalej jak w poz. 15 łącznie z wycięciem parafii w dekanatach (bez podania liczby wiernych), a dalej: Księża na studiach (KUL, ATK, w Lowanium i w Rzymie). Spis alumnów Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Kapłani wyświęceni w l. 1958—1967, Kapłani zmarli w l. 1958—1967. Zakony i zgromadzenia. Spis parafii i miejscowości diecezji częstochowskiej.

W tym katalogu podano dosyć obszerne wiadomości historyczne o poszczególnych parafiach oraz wykaz księży pracujących na terenie obecnej diecezji częstochowskiej, przynajmniej od początku XX wieku.

Diecezja liczyła 24 dekanaty i 242 parafie.

Wszystkie wyżej zestawione katalogi diecezji częstochowskiej posiadają, ze względu na podany materiał statystyczny w różnych latach istnienia diecezji, podstawowe znaczenie dla badań nad jej przeszłością. Stanowią one bardziej lub mniej dokładny obraz diecezji w tych latach, w których się ukazywały, a ponieważ w dotychczasowych dziejach diecezji katalogi ukazywały się 16 razy, przeto dają dość jasny obraz przeobrażeń w życiu diecezji. Cenny materiał można szczególnie znaleźć w katalogach na tematy dotyczące podziału administracyjnego diecezji, zmian zachodzących w miarę kształtowania się nowych organów władzy diecezjalnej, a także informacje o rozwoju życia religijnego w diecezji. Wreszcie dla badań struktury religijnej ludności mieszkającej na terenie diecezji podają wartościowe wskazówki uwzględniające liczbę wyznawców należących zarówno do Kościoła katolickiego, jak i do innych wyznań religijnych. Żałować tylko należy, że te cenne informatory o stanie diecezji nie ukazywały się każdego roku, bowiem dla późniejszych badaczy przeszłości diecezji stanowiłyby bardzo ważne źródło wiadomości.

D. ORDO DIVINI OFFICII RECITANDI ET SACRI PERAGENDI (*Rubryceła*)

Kalendarz liturgiczny, jakim jest *Ordo divini officii* należy do ważnych publikacji w diecezji, ponieważ podaje sposób odmawiania godzin kanonicznych oraz przepisy właściwego odprawiania Mszy św. w poszczególne dni roku kościelnego. Ze względu na fakt, że diecezja posiada sobie właściwe święta patronalne i specyficzne uroczystości diecezjalne, kalendarze liturgiczne poszczególnych diecezji różnią się pod tym względem. Odbiorcami tego pisma są przede wszystkim duchowni na terenie diecezji oraz placówki duszpasterskie, a także zakony i zgromadzenia zakonne. Z reguły to pismo ukazuje się jako rocznik. Tytuł jego na przestrzeni przeszło 40 lat istnienia diecezji był jednakowy i brzmiał *Ordo divini officii recitandi et sacri peragendi pro anno Domini ... ad usum cleri dioecesis Częstochoviensis*. Wszystkie roczniki tego kalendarza liturgicznego były wydawane w takim samym formacie in 16°. Analogiczny był układ części składowych każdego rocznika — tytuł, uwagi o sposobie odprawiania Mszy św. i odmawiania brewiarza oraz właściwy kalendarz liturgiczny. W kilku ostatnich rocznika podawano uwagi dotyczące Mszy św. i brewiarza w końcowej części (po właściwym kalendarzu liturgicznym). Na przestrzeni omawianego okresu nie uległy zasadniczej zmianie elementy charakteryzujące poszczególne dni roku kościelnego. We właściwym kalendarzu podawano — 1. liczbę kolejną dnia w miesiącu, 2. kolor szat liturgicznych używanych w tym dniu, 3. liczbę kolejną dnia w tygodniu, 4. uroczystość przypadającą na dany dzień, 5. ryt liturgiczny tego dnia, 6. rodzaj officium

brewiarzowego, 7. wspomnienie innych świętych w tym dniu. Nadto na marginesie podawano, w które dni obowiązywał post i wstrzemięliwość oraz kiedy nie wolno było odprawiać Mszy św. wotywnych i żałobnych. Wreszcie pod tekstem właściwych informacji podawano, kiedy przypadły uroczystości pierwszopiątkowe itp. oraz sposób odprawiania służby liturgicznej w niektóre większe uroczystości (np. w Wielkim Tygodniu). Z części, które ulegały zmianie w czasie ukazywania się rubryceli należy wymienić — 1. rządców diecezji, którzy zatwierdzali zawarte w niej przepisy, 2. język (we właściwym kalendarzu liturgicznym był używany język łaciński do 1970 r., ale w innych częściach „Ordo” wcześniej wprowadzono język polski), 3. treść uwag wstępnych, 4. elementy podawane po właściwych informacjach liturgicznych na każdy dzień (np. wykaz zmarłych księży w diecezji), 5. objętość kalendarza w poszczególnych latach, 6. miejsce druku. Przy omawianiu poszczególnych roczników będą uwzględnione tylko te elementy składowe kalendarza, które ulegały zmianie.

Na tym miejscu wreszcie należy zaznaczyć, że od 1973 r. nastąpiła zmiana tytułu rubryceli. W miejsce dotychczasowego tytułu łacińskiego został wprowadzony tytuł w języku polskim — *Kalendarz liturgiczny diecezji częstochowskiej na rok ...* Na początku rubryceli *Kalendarz* podaje nazwisko ordynariusza diecezji, z polecenia którego *Kalendarz* został wydany.

Utworzona w dniu 28 października 1925 r. diecezja częstochowska otrzymała pierwszego biskupa w dniu 14 grudnia tego roku, który był konsekrowany i rozpoczął działalność w diecezji 2 lutego 1926 r. W tej sytuacji było rzeczą wprost niemożliwą, ażeby diecezja wydała rubrycelę na najbliższy rok kościelny. Z tego powodu w pierwszym roku istnienia diecezji używano „Ordo Divini” wydanego przez diecezję włocławską. Było to tym bardziej uzasadnione, że większość duchowieństwa pochodziła z diecezji włocławskiej. Pierwszy kalendarz liturgiczny diecezji częstochowskiej ukazał się na 1927 rok. Od tego czasu rubrycela ukazywała się każdego roku, nawet w okresie II wojny światowej, kiedy to w bardzo trudnych warunkach drukowano ją w różnych drukarniach w Krakowie. Jedyne wyjątek stanowi 1952 r., kiedy rubrycela nie ukazała się drukiem, a jej brak zastąpiono jedynie tekstem powielanym na powielaczu.

Przy wymienianiu każdego rocznika *Ordo* zwrócono uwagę na trzy części składowe jego treści, a mianowicie:

- a. uwagi wstępne — podające ogólne wskazówki o sposobie odprawiania Mszy św. i odmawiania brewiarza (cz. I),
- b. właściwy kalendarz liturgiczny — podający szczegółowe uwagi o sposobie odmawiania brewiarza i odprawiania Mszy św. na każdy dzień roku kościelnego (cz. II),
- c. uwagi końcowe — zawierające dodatkowe wiadomości, nabożeństwa, modlitwy itp. (cz. III).

WYKAZ KALENDARZY LITURGICZNYCH DIECEZJI CZĘSTOCHOWSKIEJ

1. *Ordo divini officii recitandi et sacri pergendi pro anno Domini 1927 ad usum cleri dioecesis Częstochoviensis iussu et auctoritate Excelentissimi ac Reverendissimi Domini Theodori Kubina divina miseratione et Sanctae Sedis Apostolicae gratia episcopi Częstochoviensis archidioeceseos Cracoviensis S. Theologiae et Philosophiae doctoris concionatum et editum*, Katowice 1926, s. 119. Typis: Drukarnia i Księgarnia Katolicka.

Treść i układ: cz. I — Tabula temporaria pro anno salutis 1927. Explicatio signorum. Officia festiva sic ordinatur. Officia ordinaris sic ordinatur. Praxis calendarii. De orationibus. Cz. II — właściwy kalendarz liturgiczny na każdy dzień. Cz. III — Preces in fine anni. Dies festivi papales. Dies festivi episcopales. (Redaktor ks. dr Karol Makowski ⁴²).

2. *Ordo divini officii recitandi et sacri paragendi... 1928, Cracoviae 1927*. s. 125. Typis: Drukarnia Polska. (Redaktor ks. dr Karol Makowski).

Treść i układ: jak w poz. 1.

3. *Ordo divini officii recitandi et sacri peragendi... 1929, Katowice 1928*. s. 135. Typis: Drukarnia i Księgarnia Katolicka (Redaktor ks. Jan Tomaszewski, kanclerz Kurii Biskupiej).

Treść i układ: w cz. I dodano — Series collectarum. Elenchus festorum in quibus animarum rectores praeter dies dominicas Missam pro populo applicare tenentur. W cz. III — Orationes pro Republica eiusdem preside. Święto druhen i święto młodzieży.

4. *Ordo divini officii recitandi et sacri paragendi... 1930, Katowice 1929*. s. 118. Typis: Drukarnia i Księgarnia Katolicka. (Redaktor ks. Alojzy Jatowtt, kanclerz Kurii Biskupiej).

Treść i układ: jak w poz. 3 z wyjątkiem: w cz. I — dodano: Dies in quibus servanda est lex abstinentiae simul et ieiunii. Dies in quibus servanda est lex salius ieiunii. Dies in quibus servanda est lex solius abstinentiae. Ordo servandus in celebrandis Missis votivis privatis.

5. *Ordo divini officii recitandi et sacri paragendi... 1931, Kraków 1930*. s. 118. Typis: Drukarnia „Powściągliwość i Praca”. (Redaktor ks. Alojzy Jatowtt, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 4 z wyjątkiem: w cz. III dodano — Nowenna do Ducha Św. i Modlitwy do Serca Jezusa.

6. *Ordo divini officii recitandi et sacri peragendi... 1932, Kraków 1931*, s. 114. Typis: Drukarnia „Powściągliwość i Praca”. (Redaktor ks. Alojzy Jatowtt, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 5 z wyjątkiem w cz. III brak — Nowenna do Ducha Św.

⁴² Podobnie jak w katalogach diecezjalnych także i w rubrycelach nie podawano nazwisk redaktorów. Na podstawie informacji zaczerpniętych od ks. A. Jatowtta i ks. W. Patykiewicza ustalono nazwiska redaktorów.

7. *Ordo divini officii recitandi et sacri peragendi... 1933 ... iussu et autoritate Theodori Kubina... doctoris h. c. Almae Matris Jagiellonensis, Kraków 1932. s. 104.*
Typis: Drukarnia „Powściągliwość i Praca”. (Redaktor ks. Alojzy Jatowtt, j.w.).

Treść i układ: w cz. I podano tylko: Tabula temporaria pro anno Domini 1933. Explicatio signorum. Series collectarum. Elenchus festorum in quibus animarum rectores Missam pro populo applicare tenentur. W cz. III pominięto: Święto druchen i święto młodzieży.

8. *Ordo divini officii recitandi et sacri peragendi... 1934, Kraków 1933. s. 112.*
Typis: Drukarnia „Powściągliwość i Praca”. (Redaktor ks. Alojzy Jatowtt, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 6 z wyjątkiem w cz. I dodano: Modus recitandi officium divinum.

9. *Ordo divini officii recitandi et sacri peragendi... 1935, Kraków 1934 s. 138.*
Typis: Drukarnia „Powściągliwość i Praca”. (Redaktor ks. Alojzy Jatowtt, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 8.

10. *Ordo divini officii recitandi et sacri peragendi... 1936, Kraków 1935. s. 140.*
Typis: Drukarnia „Powściągliwość i Praca”. (Redaktor ks. Alojzy Jatowtt, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 8.

11. *Ordo divini officii recitandi et sacri peragendi... 1937, Kraków 1926, s. 171.*
Typis: Drukarnia „Powściągliwość i Praca”. (Redaktor ks. Jan Domańczyk, ojciec duchowny Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie).

Treść i układ: jak w poz. 8 z wyjątkiem w cz. I dodano: W sprawie dyspensy postnej. Tabula de Missis votivis pro sponsis. Tabula de Missis defunctorum. W cz. III dodano: Modlitwy i litanie odmawiane podczas nabożeństw parafialnych.

12. *Ordo divini officii recitandi et sacri peragendi... 1938, Kraków 1937, s. 183.*
Typis: Drukarnia „Powściągliwość i Praca” (Redaktor ks. Jan Domarańczyk, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 11 z wyjątkiem: w cz. III brak — Modlitwy i litanie odmawiane podczas nabożeństw parafialnych.

13. *Ordo divini officii recitandi et sacri peragendi... 1939, Kraków 1938, s. 188.*
Typis: Drukarnia „Powściągliwość i Praca”. (Redaktor ks. Jan Domarańczyk, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 12.

14. *Ordo divini officii recitandi et sacri peragendi ... 1940, Kraków br., s. 188+ + XII.* Druk: „Patria” (Redaktor ks. Jan Domarańczyk, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 12 z wyjątkiem: w cz. III dodano: Modlitwy po cichej Mszy św. Modlitwy po wystawieniu Najśw. Sakramentu. Akt wynagrodzenia i poświęcenia rodzaju ludzkiego Najśw. Sercu Jezusa. Nowenna do Ducha Św. Modlitwa za obecne potrzeby Kościoła, za Ojca św., za kapłanów. Dies festivi pales. Dies festivi episcopales. Preces in fine anni.

15. *Ordo divini officii recitandi et sacri peragendi ... 1941, Kraków br., s. 216.*
Druk: „Patria”. (Redaktor ks. Jan Domarańczyk, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 14 z wyjątkiem: w cz. I dodano — Oratio impertata usque ad revocationem e Missa tempore belli.

16. *Ordo divini officii recitandi et sacri peragendi ...* 1942, Kraków br., s. 176. Druk: „Patria”. (Redaktor ks. Jan Domarańczyk, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 15.

17. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ...* 1943, Kraków br., s. 192. Druk: Udziałowa. (Redaktor ks. Jan Domarańczyk, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 15 z wyjątkiem: w cz. I pominięto — Series collectarum, a w cz. III dodano — Akt poświęcenia Niepok. Sercu NMP. Modlitwa Ojca św. Piusa XII o powołania kapłańskie. Księża zmarli.

18. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ...* 1944, Kraków br., s. 235. Druk: Udziałowa. (Redaktor ks. Jan Domarańczyk, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 17.

19. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ...* 1945, Kraków br., s. 198. Druk: Udziałowa. (Redaktor ks. Jan Domarańczyk, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 17 z wyjątkiem: w cz. I opuszczono — Modus recitandi divini officii i Regulae in Missae celebratione servandae.

20. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ...* 1946, Kraków br., s. 248. Druk: Udziałowa. (Redaktor ks. Jan Domarańczyk, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 17 z wyjątkiem: w cz. I opuszczono — Oratio imperata ... e Missa tempore belli, a dodano — Regulae in Missae celebratione servandae. Regulae in officiis particularibus extra ordinem Calendarii.

21. *Ordi divini officii recitandi sacrique peragendi ...* 1947, Częstochowa 1947, s. 192. Druk: Państwowa nr 1. (Redaktor ks. dr Walenty Patykiewicz, ojciec duchowny Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie).

Treść i układ: jak w poz. 20 z wyjątkiem: w cz. I brak — Regulae in Missae celebratione servandae. Regulae de officiis particularibus extra ordinem Calendarii. Cz. III całkowicie pominięta.

22. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ...* 1948, Kraków 1947, s. 180. Druk: „Fortuna”. (Redaktor ks. dr Walenty Patykiewicz, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 21.

23. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ...* 1949, Częstochowa 1948, s. 161. Druk: Częstochowskie Zakłady Graficzne. (Redaktor ks. dr Walenty Patykiewicz, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 21.

24. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ...* 1950, Częstochowa 1949, s. 153. Druk: PKZG Oddz. 18 w Częstochowie. (Redaktor ks. dr Walenty Patykiewicz, j.w.).

Treść i układ: w cz. I podano tylko — Tabula temporaria pro anno Domini 1950. Elenchus festorum in quibus animarum rectores pro populo Missam applicare tenentur. De Missis defunctorum vi indulti Primatis Poloniae. Explicatio signorum et abbreviationum.

25. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ...* 1951, Katowice 1951, s. 89. Druk: KZG Oddz. 7 Katowice. Nakł. 700 egz. (Redaktor ks. dr Walenty Patykiewicz, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 21 z wyjątkiem: w cz. I dodano — Officia novissima. Praxis Calendarii. Missae defunctorum. Missae votivae. Officia extra ordinem Calendarii. De orationibus. Votiva in honorem BMV in I Sabbatis mensis oraz w cz. III dodano — Elenchus festorum ..., Ordo servandus in celebrandis Missis votivis privatis. Przed błogosławieństwem N. Sakramentem. Dies festuales papales. Dies festuales episcopales. Preces in fine anni.

26. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ...* 1952, (na powielaczu). (Redaktor ks. dr Walenty Patykiewicz, j.w.).

Treść i układ: w cz. I tylko podano: Tabula temporaria pro anno Domini 1952. Elenchus festorum ..., a w cz. III podano tylko: Dies festuales papales i dies festuales episcopales.

27. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ...* 1953 ... iussu et autoritate... Zdzisławi Goliński..., Częstochowa 1952, s. 154. Druk Częstochowskie Zakłady Graficzne, Nakł. 700 egz. (Redaktor ks. dr Walenty Patykiewicz, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 26.

28. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ...* 1954, Częstochowa 1953, s. 160. Druk. Częstochowskie Zakłady Graficzne, Nakł. 700 egz. (Redaktor ks. Jan Tomaszewski).

Treść i układ: jak w poz. 26 z wyjątkiem: w cz. III dodano — Księża zmarli w l. 1951—1953.

29. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ...* 1955, Częstochowa 1954, s. 188. Druk. Częstochowskie Zakłady Graficzne, Nakł. 700 egz. (Redaktor ks. Jan Tomaszewski).

Treść i układ: jak w poz. 26 z wyjątkiem: w cz. I dodano — Ieiunii et abstinenciae lex i Nowe przepisy w sprawie przyjmowania Komunii św., a w cz. III Księża zmarli w 1954.

30. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi...* 1956, Kraków 1955, s. 164. Druk. Związkowa, Nakł. 750 egz. (Redaktor ks. dr Tadeusz Szwagrzyk, profesor prawa kanonicznego i liturgiki w Częstochowskim Seminarium Duchownym).

Treść i układ: jak w poz. 26 z wyjątkiem: w cz. I dodano — Analytica temporum computatio. Variationes in recitatione Breviarii. Variationes in Missali, a w cz. III — Księża zmarli w 1955 r.

31. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ...* 1957, Kraków 1956, s. 168. Druk. Związkowa, Nakł. 800+50 egz. (Redaktor ks. dr Tadeusz Szwagrzyk, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 26 z wyjątkiem: w cz. I dodano — De rubricis ad simpliciores formas redigendis oraz Sacra Rituum Congregatio — dubia.

32. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ...* 1958, Warszawa 1957, s. 156. Druk. Loretńska, Nakł. 900 egz. (Redaktor ks. dr Tadeusz Szwagrzyk, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 31 z wyjątkiem: w cz. I dodano — Dispensa postna. De Missis votivis pro sponsis. De Missis quotidianis defunctorum. Oratio imperata.

33. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ...* 1959, Częstochowa 1958, s. 164. Druk. Częstochowskie Zakłady Graficzne, Nakł. 900 egz. (Redaktor ks. dr Tadeusz Szwagrzyk, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 31 z wyjątkiem: w cz. I dodano — *Collectae per annum in ecclesiis faciendae. Regulae pro Missis in festivis particularibus.*

34. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ... 1960, Częstochowa 1959, s. 176.* Druk. Częstochowskie Zakłady Graficzne, Nakł. 950+30. (Redaktor ks. dr Tadeusz Szwagrzyk, j.w.).

Treść i układ: w cz. I podano tylko — *Regulae in Missae celebratione servandae. Decretum generale de rubricis ad simpliciores formas redigendis. Explicatio signorum et abbreviationum. Collectae per annum in ecclesiis faciendae.*

35. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ... 1961, Częstochowa 1960, s. 196.* Druk. Częstochowskie Zakłady Graficzne, Nakł. 900 egz. (Redaktor ks. dr Tadeusz Szwagrzyk, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 31 z wyjątkiem: w cz. I podano — *Tabula temporaria pro anno Domini 1961. Ordo servandus in celebrandis Missis votivis lectis IV classis. Explicatio signorum et abbreviationum. Collectae per annum in ecclesiis faciendae. Dyspensa postna.*

36. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ... 1962, Częstochowa 1961, s. 190,* Druk. Częstochowskie Zakłady Graficzne, Nakł. 1000 egz. (Redaktor ks. dr Tadeusz Szwagrzyk, j.w.).

Treść i układ: jak w poz. 35.

37. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ... 1963, Częstochowa 1962, s. 198.* Druk. Częstochowskie Zakłady Graficzne, Nakł. 1100 egz. (Redaktor ks. Marian Mikołajczyk).

Treść i układ: jak w poz. 35 z wyjątkiem: w cz. I dodano — *Obowiązek aplikowania Mszy św. „pro populo”, w cz. II podano nazwiska zmarłych kapłanów diecezjalnych w poszczególnych dniach.*

38. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ... 1964 ... iussu et autoritate ... Stanisłai Czajka... Vicarii Capitularis Częstochoviensis, Częstochowa 1963, s. 183.* Druk. Częstochowskie Zakłady Graficzne, Nakł. 1200 egz. (Redaktor ks. Marian Mikołajczyk).

Treść i układ: jak w poz. 35 z wyjątkiem: w cz. III dodano — *Sacerdotes defuncti A.D. 1963.*

39. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ... 1965 ... iussu et autoritate ... Stephani Barela ... episcopi częstochoviensis, Częstochowa 1964, s. 158.* Druk. Częstochowskie Zakłady Graficzne, Nakł. 1100 egz. (Redaktor ks. Marian Mikołajczyk).

Treść i układ: jak w poz. 38 z wyjątkiem: w cz. I dodano — *Msza św. niektóre zasady wg nowego wyd. Mszału Rzymskiego.*

40. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ... 1966, Częstochowa 1965, s. 142,* Druk. Częstochowskie Zakłady Graficzne, Nakł. 1100 egz. (Redaktor ks. Lic. Marian Mikołajczyk).

Treść i układ: jak w poz. 39.

41. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ... 1967, Częstochowa 1966, s. 151,* Druk. Częstochowskie Zakłady Graficzne, Nakł. 1200 egz. (Redaktor ks. Lic. Marian Mikołajczyk).

Treść i układ: jak w poz. 39.

42. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi ...* 1968, Częstochowa 1967, s. 135. Druk. Częstochowskie Zakłady Graficzne, Nakł. 1200 egz. (Redaktor ks. Lic. Marian Mikołajczyk).

Treść i układ: jak w poz. 39 z wyjątkiem: w cz. I dodano — Konstytucja Apostolska „Indulgentiarum doctrina”.

43. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi...* 1969, Częstochowa 1968, s. 142. Druk. Częst. Zakł. Graf., Nakł. 1200 egz. (Redaktor ks. dr Brunon Magott).

Treść i układ: jak w poz. 42 z wyjątkiem: w cz. I dodano — Uwagi na temat brewiarza i Mszy św.

44. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi...* 1970, Częstochowa 1969, s. 174. Druk. Częst. Zakł. Graf., Nakł. 1200 egz. (Redaktor ks. dr Brunon Magott).

Treść i układ: cz. I zawiera tylko — Wskazówki Św. Kongregacji Obrzędów w związku z nowym Kalendarzem Rzymskim. Instrukcja o kulcie tajemnicy Eucharystycznej. Msza św. wieczorna w święta kościelne. W cz. III podano — Zestaw czytań mszalnych do użytku duchowieństwa diecezji częstochowskiej.

45. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi...* 1971, Warszawa 1970, s. 240. Druk. Loretańska. Nakł. 1200 + 50 egz. (Redaktor ks. dr Brunon Magott).

Treść i układ: w cz. I podano — Tabela pierwszeństwa dni liturgicznych. Porządek Mszy św. Nowy wykaz odpustów. Dekret w sprawie postu. Tabela świąt ruchomych. A w cz. III — Zestaw czytań mszalnych na rok 1971 i Wykaz skrótów.

46. *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi...* 1972, Warszawa 1972, s. 224. Druk. Loretańska. (Redaktor ks. dr Brunon Magott).

Treść i układ: W cz. I podano tylko — Wykaz skrótów. Brak całkowicie cz. III.

47. *Kalendarz liturgiczny diecezji częstochowskiej na rok 1973.* Warszawa 1972, s. 304. Druk. Loretańska, Nakł. 1100 + 50 egz. (Redaktor ks. dr Brunon Magott).

Treść i układ: w cz. I — Tablica ważniejszych obchodów ruchomych (sic) roku liturgicznego w roku 1973. Zasady stosowania kalendarza liturgicznego. Tabela pierwszeństwa dni liturgicznych. Zasady odmawiania brewiarza stosownie do rodzaju oficjum. Msza święta. Przepisy postne. Wykaz ważniejszych skrótów i znaków. W cz. II — całkowicie został zastosowany język polski w miejsce języka łacińskiego. Nie podano nazwisk zmarłych kapłanów w poszczególne dni roku. W cz. III — Obrzędy niektórych obchodów roku liturgicznego według Mszału Rzymskiego Łacińsko-Polskiego dostosowane do odnowionego porządku liturgii. Wykaz zmarłych kapłanów diec. częstochowskiej w roku 1971/1972. Błogosławieństwa.

48. *Kalendarz liturgiczny diecezji częstochowskiej na rok 1974.* Warszawa 1973, s. 304. Druk. Loretańska, Nakł. 1100 + 50 egz. (Redaktor ks. dr Brunon Magott).

Treść i układ: jak w poz. 47.

49. *Kalendarz liturgiczny diecezji częstochowskiej na rok 1975.* Częstochowa 1974. s. 304. Druk. Loretańska. Nakł. 1100 + 50 egz. (Redaktor ks. dr Brunon Magott).

Treść i układ: jak w poz. 47.

Podany wyżej wykaz kalendarzy liturgicznych wydawanych w diecezji częstochowskiej stanowi obraz życia liturgicznego na jej terenie w

omawianym okresie. Zamieszczone wskazówki liturgiczne w cz. I i cz. III poszczególnych roczników kalendarzy stanowią interesujący materiał dla badań życia liturgicznego na terenie diecezji częstochowskiej.

E. CZĘSTOCHOWSKIE STUDIA TEOLOGICZNE

Z inicjatywy ks. Profesora dra Stanisława Grzybka powstała myśl wydawania pisma naukowego diecezji częstochowskiej. Pismo otrzymało tytuł *Częstochowskie Studia Teologiczne*. Profesorowie Częstochowskiego Seminarium Duchownego zostali zaproszeni do napisania odpowiednich artykułów. Pierwszy tom *Studiów* został przygotowany do druku w końcu 1972 r. Na jego treść składało się, oprócz słowa wstępnego biskupa częstochowskiego dra Stefana Bareły, 17 artykułów o treści filozoficzno-teologicznej. Artykuły zostały podzielone na 4 grupy:

1. Zagadnienia filozoficzne
2. Zagadnienia teologiczne
3. Zagadnienia historyczno-prawne
4. Wiadomości i uwagi.

Pierwszy tom ukazał się drukiem w listopadzie 1973 r. Został wydrukowany w Drukarni Związkowej w Krakowie. Nakład wynosił 1200 + 32 egzemplarze. Wydawcą — Kuria Diecezjalna w Częstochowie. Okładkę projektowała Krystyna Miodońska. Całość pierwszego tomu mieściła się na 272 stronach w formacie B-5. Redaktorem naukowym pisma był ks. Prof. dr Stanisław Grzybek.

Pismem biskupa Ordynariusza Stefana Bareły z dnia 9 II 1974 r. na stanowisko redaktora *Częstochowskich Studiów Teologicznych* został mianowany ks. Lic. Ireneusz Skubiś.

F. POZYCJE KSIĄŻKOWE

Kuria Diecezjalna jedynie w sporadycznych wypadkach wydawała pozycje książkowe, stąd dorobek w tej dziedzinie nie jest bogaty.

1. *List pasterski ks. dr Teodora Kubiny biskupa częstochowskiego*, Częstochowa 1926, s. 20.

2. *Pierwszy synod diecezji częstochowskiej odprawiony w dn. 28 i 29 września R. P. 1954 w kościele katedralnym św. Rodziny w Częstochowie pod przewodnictwem Jego Ekscelencji Najprzewielebniejszego księdza doktora Zdzisława Golińskiego ze zmiłowania Bożego i łaski Stolicy Apostolskiej biskupa częstochowskiego*. Opr. i przygotował do druku ks. dr Stanisław Zimorowicz, Częstochowa 1958, s. 310. Nakł. 1500 + 30 egz.

3. *Nabożeństwa dodatkowe w diecezji częstochowskiej*. Nadbitka z pierwszego synodu diecezji częstochowskiej, Częstochowa 1958, s. 107. Nakł. 1000 egz.

3. WYDAWNICTWO SEKRETARIATU GENERALNEGO LIGI KATOLICKIEJ DIECEZJI CZĘSTOCHOWSKIEJ

Jednym z pierwszych stowarzyszeń religijnych na terenie diecezji częstochowskiej była Liga Katolicka diecezji częstochowskiej. Zostało ono zatwierdzone przez władze państwowe w dniu 10 czerwca 1927 r. Założycielami Ligi Katolickiej w diecezji częstochowskiej byli: ks. Stanisław Bilski, Wiktor Piotrowski i dr Leon Wasilewski⁴³. Celem tej organizacji było szerzenie zasad wiary katolickiej w życiu prywatnym i publicznym wiernych z równoczesnym wykluczeniem wszelkiej działalności politycznej, gospodarczej i zawodowej⁴⁴.

Liga katolicka diecezji częstochowskiej ażeiliła się na następujące organy (sekcje):

1. Związek Mężów Katolickich,
2. Związek Niewiast Katolickich,
3. Związek Młodzieży Polskiej Męskiej,
4. Związek Młodzieży Polskiej Żeńskiej,
5. Związek innych organizacji przez Radę Diecezjalną Ligi Katolickiej do niej przyjętych.

Spośród wymienionych sekcji Ligi Katolickiej diecezji częstochowskiej Związek Młodzieży Polskiej Męskiej i Związek Młodzieży Polskiej Żeńskiej wydawały swoje pisma okólne w formie miesięczników. Działalność swoją rozpoczęły od 1932 r., kiedy na stanowisko sekretarza generalnego organizacji młodzieżowych w diecezji częstochowskiej został powołany ks. dr Stanisław Czajka. Było to niewielkie pismo pod względem objętościowym, przeznaczone jedynie dla czytelników z terenu diecezji częstochowskiej, z którego głównie korzystały organy terenowe sekcji młodzieżowych. Zawierało przede wszystkim instrukcje o prowadzeniu organizacji młodzieżowych w poszczególnych parafiach. Zawierało także sprawozdania z życia tych organizacji. Oto dla przykładu opis bibliograficzny jednego z zeszytów miesięcznika, przeznaczonego dla młodzieży męskiej i żeńskiej:

1. *Okólnik Związku Młodzieży Polskiej Męskiej w Częstochowie.*

Redaktorem był najprawdopodobniej sekretarz generalny ZMPM w Częstochowie ks. dr Stanisław Czajka. Drukowane w Zakładach Drukarskich F. D. Wilkoszewskiego w Częstochowie. Pierwszy numer pisma przeznaczony był na styczeń-luty 1932 r. Zawierał 4 strony tekstu w wymiarze 290 mm × 220 mm. Treść tego miesięcznika była następująca: sprawozdanie z działalności, informacje o uroczystościach kościelnych, wykaz stowarzyszeń, pouczenie młodzieży o przysposobieniu rolniczym itp. Pismo wychodziło do końca 1933 r. Od początku 1934 r. wiadomości z tego zakresu były drukowane w *Czynie Katolickim*.

⁴³ Statut Ligi Katolickiej diecezji częstochowskiej. Częstochowa 1927 s. 16.

⁴⁴ Tamże, s. 1.

2. Okólnik Związku Młodzieży Polskiej Żeńskiej.

Pismo analogicznej treści jak w poz. 1, z tym, że było przeznaczone dla młodzieży żeńskiej w diecezji częstochowskiej.

Nadto od początku istnienia diecezji ukazywały się roczne sprawozdania z działalności Związku Młodzieży Polskiej Męskiej i Związku Młodzieży Polskiej Żeńskiej w Częstochowie. Nosiły one następujące tytuły:

1. *Sprawozdanie Związku Młodzieży Polskiej Męskiej w Częstochowie za rok... .*

Takie sprawozdania ukazywały się w l. 1926—1932. Wydawcą był Związek Młodzieży Polskiej w Częstochowie. Druk w Zakładach Drukarskich F. D. Wilkoszewskiego. Redaktorem był sekretarz generalny ks. Stanisław Bilski. Wymiar 215 mm × 140 mm. Treść: Działalność Rady, Działalność Zarządu Związku. Sprawozdanie kasowe. Statystyka Stowarzyszenia. Praca wewnętrzna Stowarzyszenia. Praca zewnętrzna Stowarzyszenia. Całość pisma obejmowała 14 stron druku, a niekiedy 16 stron.

2. *Sprawozdanie Związku Młodzieży Polskiej Żeńskiej w Częstochowie za rok... .*

Całość analogiczna do wymienionego w poz. 1.

Od początku 1934 r. całość zagadnień związanych z działalnością organizacji katolickich przejął *Czyn Katolicki*, będący organem Akcji Katolickiej w diecezji częstochowskiej, która zajęła miejsce Ligi Katolickiej diecezji częstochowskiej.

Oprócz wydawnictw sekcyjnych Liga Katolicka przez swój Sekretariat Generalny prowadziła działalność wydawniczą pozycji książkowych. Wydając pierwszą pozycję drukowaną, sekretarz generalny Ligi Katolickiej ks. Stanisław Bilski pisał, że spełniając postulaty duchowieństwa i ludzi świeckich, poprzez wydawanie pism katolickich pragnie Sekretariat wypełnić dotkliwą lukę w zakresie literatury przeznaczonej „do prowadzenia rzetelnej pracy w organizacjach kulturalno-oświatowych o charakterze ściśle katolickim”⁴⁵. W planach Sekretariatu było wydanie całej serii „Biblioteki Ligi Katolickiej”⁴⁶.

Oto wykaz pozycji drukowanych wydanych przez Sekretariat Generalny Ligi Katolickiej diecezji częstochowskiej:

1. *Statut Ligi Katolickiej diecezji częstochowskiej*, Częstochowa 1927, s. 16, in 16°, Druk. F. D. Wilkoszewskiego.

2. Kubina T. bp, *Akcja Katolicka*. List Pastorski Częstochowa 1927, s. 25, in 16°, Druk F. D. Wilkoszewskiego.

3. Kubina T. bp, *Święto papieskie*. Przemówienia i odczyty o papieżstwie i papieżu. Częstochowa 1928, s. 55, in 16°, Druk. F. D. Wilkoszewskiego.

4. Kubina T. bp, *Serce Kościoła Świętego*. List pasterski. Częstochowa 1928, in 16°, Druk. F. D. Wilkoszewskiego.

5. Kuraś S. ks., *Badacze Pisma Świętego*, Częstochowa 1930, s. 29, in 8°, Druk. F. D. Wilkoszewskiego.

⁴⁵ T. Kubina bp, *Akcja Katolicka*. List pasterski. Częstochowa 1927 s. 1.

⁴⁶ Tamże, s. 1.

W pierwszych latach istnienia diecezji Liga Katolicka podjęła doniosłe zadanie rozpowszechniania pism katolickich. Jako organ Kurii Biskupiej prowadziła działalność wydawniczą z własnej problematyki.

4. WYDAWNICTWO DIECEZJALNEGO INSTYTUTU AKCJI KATOLICKIEJ

W 1930 r. biskupi polscy uchwalili jednolity dla wszystkich diecezji statut i regulamin Akcji Katolickiej. Odtąd w diecezji częstochowskiej ta organizacja stała się pierwszoplanową, a istniejąca dawniej Liga Katolicka diecezji częstochowskiej weszła w skład Akcji Katolickiej. Dyrektorem tej organizacji był ks. Zygmunt Sędzimir⁴⁷.

Ciesząca się poparciem biskupa Kubiny Akcja Katolicka rozwinęła także własną działalność wydawniczą. Akcja Katolicka wydawała miesięcznik *Czyn Katolicki* oraz przez krótki okres sprawowała patronat nad wydawaniem *Niedzieli*, a także wydała kilka pozycji książkowych.

A. CZYN KATOLICKI

Okólnik Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej w Częstochowie

Obok *Wiadomości Diecezjalnych* był to drugi miesięcznik. Zaczął ukazywać się od stycznia 1934 r. i wychodził do września 1939 r. Z chwilą wybuchu II wojny światowej, podobnie jak wiele innych pism polskich, został zamknięty. Przez cały okres ukazywania się *Czynu Katolickiego* redaktorem był ks. Stanisław Gałązka, który od dnia 15 września 1937 r. był także redaktorem *Niedzieli*⁴⁸. *Czyn Katolicki* był drukowany w Polskich Zakładach Graficznych w Częstochowie przy ul. Biegańskiego 10. Objętość czasopisma wynosiła początkowo 16 stron, a później wzrosła do 24 stron. Przez cały okres posiadało format 8°. Ilości nakładu nie podawano. Pismo posiadało zasięg diecezjalny.

Czyn Katolicki był pismem przeznaczonym w pierwszym rzędzie dla zarządów parafialnych Akcji Katolickich i dla zarządów wszystkich organizacji kościelnych w parafii. Do jego prenumerowania byli zobowiązani asystenci kościelni i członkowie zarządu Parafialnej Akcji Katolickiej oraz członkowie Zarządów Katolickich Stowarzyszeń, a także ci, którzy interesowali się sprawą Akcji Katolickiej. Pierwszy numer *Czynu* otrzymali tylko księża asystenci i zarządy Parafialnej Akcji Katolickiej⁴⁹. Sądząc na podstawie wyżej podanych prenumeracji — liczba nakładu tego miesięcznika kształtowała się ok. 2000 egz.

⁴⁷ *Akcja katolicka*. „Wiadomości Diecezjalne”. R. V : 1930 s. 74.

⁴⁸ Bardziej szczegółowe wiadomości podano wyżej.

⁴⁹ T. Kubina bp, *Arcypasterz do czytelników „Czynu Katolickiego”*. „Czyn Katolicki”. R. I : 1934 s. 1.

Czyn Katolicki miał spełniać rolę koordynatora i przyczynić się do ujednoczenia rozbitej działalności religijnej w diecezji. Wszystkim organizacjom religijnym na terenie diecezji zalecał biskup, aby „popierały to wydawnictwo i przemieniały jego idee i wskazówki przez systematyczną i gorliwą pracę w potężny czyn”⁵⁰.

Natomiast w planach Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej *Czyn Katolicki* miał wypełnić „brak specjalnego wydawnictwa, które by pracę możliwie w najwyższym stopniu ułatwiło”⁵¹. Nowe pismo miało bardziej związać mniejsze ośrodki Akcji Katolickiej na terenie diecezji częstochowskiej z organizacją centralną w diecezji. Dotychczas istniejące informatory centralne (okólniki — maszynopisy) nie spełniały tego zadania. *Czyn Katolicki* miał wyjaśniać podstawowe pojęcia o Akcji Katolickiej, podawać wytyczne do ich realizowania w formie konkretnych programów, dostarczyć materiały do pracy w parafiach oraz wskazywać potrzebne źródła i pomoce dla podległych sobie mniejszych ośrodków Akcji Katolickiej. Nowe czasopismo otrzymało nazwę *Czyn Katolicki*, bo miało stać się „nie-małą pomocą i pobudką, która wydobędzie na jaw drzemiące jeszcze tu i ówdzie siły katolickie i zaprzęgnie je do działania w ramach Akcji Katolickiej”⁵².

Po pięciu latach istnienia miesięcznik powiększył swoją objętość z 16 do 24 stron. Poszerzony został jednocześnie zakres omawianej na jego łamach problematyki. Redakcja *Czynu* stwierdzała, że bez tego organu trudno byłoby sobie wyobrazić pracę w oddziałach Akcji Katolickiej w diecezji, a rozwój dotychczasowy Akcji Katolickiej uważała za dzieło tego właśnie pisma diecezjalnego. Na przyszłość miało pozostać także szermierzem Akcji Katolickiej⁵³.

Materiał publikowany na łamach *Czynu* w pierwszym okresie jego istnienia dzielił się zasadniczo na 2 działy — ogólny i szczegółowy. Część ogólna miała za zadanie podawać wiadomości o Akcji Katolickiej oraz podawać materiały do referatów przeznaczonych na każdy miesiąc. W drugiej natomiast części były wydzielone 3 rodzaje zagadnień:

a. zarządzenia — w których podawano dyrektywy do koniecznego ich wypełnienia przez parafialne zarządy Akcji Katolickiej w myśl podanych wskazówek,

b. wskazania — zawierające wytyczne dla pracy wraz z podaniem sposobu wykonania nakazów,

c. doniesienia — w których podawano zamierzenia na przyszłość, zapowiedzi kursów, wizytacje itp.

W końcowej części okólnika podawano wykaz literatury pomocniczej i kronikę, w której szczególną uwagę zwracano na sposób realizowania

⁵⁰ Tamże, s. 1—2.

⁵¹ *Od wydawnictwa*. „Czyn Katolicki”. R. I : 1934 s. 2.

⁵² Tamże, s. 3.

⁵³ *Szósty rok apostołstwa „Czynu Katolickiego”*. „Czyn Katolicki”. R. VI : 1939 s. 1.

zarządzeń Centralnej Akcji Katolickiej przez oddziały parafialne. Taki układ treści pisma przestrzegany był w początkowym okresie, ale wkrótce został wzbogacony działem dotyczącym akcji miłosierdzia chrześcijańskiego, związanym z działalnością „Caritasu”. O ile w początkach *Czynu* zarządzenia, wskazania i doniesienia zajmowały większość jego objętości, o tyle z czasem sprawy ogólne zaczęły wysuwać się na pierwszy plan.

W 1939 r. istniał już nowy podział treści, a mianowicie:

- a. Diecezjalny Instytut Akcji Katolickiej,
- b. Katolickie Stowarzyszenie Mężów,
- c. Katolickie Stowarzyszenie Kobiet,
- d. Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej,
- e. Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej,
- f. Caritas.

Autorów piszących na łamach *Czynu Katolickiego* nie było wielu. Poza redaktorem zamieszczali swoje artykuły (z reguły krótkie) ks. biskup Antoni Zimniak, ks. Józef Sobczyński i ks. Stanisław Bilski.

Ostatni numer *Czynu* ukazał się na miesiąc wrzesień 1939 r. Po zakończeniu II wojny światowej jego redaktor ks. Stanisław Gałązka został skierowany do pracy duszpastersko-parafialnej, a jego dzieła nikt nie podjął. Było to zresztą rzeczą niemożliwą, bo i Akcja Katolicka przestała istnieć. W ten sposób wrześniowy numer 1939 r. był zarazem ostatnim numerem *Czynu Katolickiego*.

B. NIEDZIELA

Ilustrowany tygodnik katolicki diecezji częstochowskiej

Wraz z mianowaniem ks. Stanisława Gałązki na redaktora *Niedzieli* Kuria Diecezjalna w Częstochowie zleciła Diecezjalnemu Instytutowi Akcji Katolickiej w Częstochowie jako swemu wydziałowi całokształt spraw związanych z wydawaniem *Niedzieli*. Do wybuchu II wojny światowej taki stan nie uległ zmianie (szczegółowo tę sprawę omówiono przy omawianiu *Niedzieli* jako wydawnictwa Kurii Diecezjalnej).

Drugi dział wydawnictwa Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej stanowiły publikacje książkowe. Ten wydział Kurii Diecezjalnej przejął czynności dawniejszego Sekretariatu Generalnego Ligi Katolickiej i m. in. kontynuował działalność wydawniczą. Należy tu wymienić następujące pozycje:

- a. Kębina T. bp, *Zagadnienie cierpienia*. List pasterski, Częstochowa 1931. s. 25. Druk. F. D. Wilkoszewskiego.

b. Kubina T. bp, *Świat ludzki i świat boski*. List pasterski na początku 1932 roku, Częstochowa br., s. 39. Druk. F. D. Wilkoszewskiego.

c. Kubina T. bp, *W podniosłych chwilach i doniosłych sprawach*, Częstochowa (1931), opr. ks. Wojciech Koźlicki, t. 2, s. 335 + 205. Druk F. D. Wilkoszewskiego.

5. WYDAWNICTWO KOŁA XX. PREFEKTÓW

Istniejące w diecezji Koło Księży Prefektów oprócz zasadniczego celu, jakim było doskonalenie nauczania wiary w szkołach, wydało także dla młodzieży szkolnej książeczkę do nabożeństwa pt.: *W obliczu Boga. Modlitewnik dla młodzieży szkolnej*. Opr. ks. Jan Tomaszewski. Częstochowa 1939, s. 428. Były dwa wydania tego modlitewnika — w 1934 r. i w 1939 r.

Zakończenie

Kuria Diecezjalna w Częstochowie od początku istnienia diecezji częstochowskiej prowadziła działalność wydawniczą. Pierwszą grupą wydawanych pism stanowiły pisma urzędowe. Należy tu wymienić — (*Częstochowskie*) *Wiadomości Diecezjalne, katalogi diecezjalne i rubrycele*. Drugą grupę wydawanych pism stanowiły czasopisma diecezjalne mające na celu organizowanie i pogłębianie życia religijnego wśród wiernych. Były to — tygodnik diecezjalny, (a po II wojnie światowej ogólnopolski) *Niedziela* oraz miesięczniki *Czyn Katolicki, Okólnik Związku Młodzieży Polskiej Męskiej, Okólnik Związku Młodzieży Żeńskiej*. Wreszcie trzecią grupę pism stanowią *Częstochowskie Studia Teologiczne*, mające charakter pisma naukowego z zakresu filozofii i teologii. Ten aspekt spełniały od 1957 r. także *Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne*, na łamach których liczni kapłani diecezjalni zamieszczali swoje artykuły. Oprócz tego Kuria Diecezjalna wydawała także pozycje książkowe.

W okresie II wojny światowej działalność wydawnicza Kurii Diecezjalnej została przerwana, a jedynie w drukarniach krakowskich drukowano w tym czasie rubrycele diecezjalne. Po zakończeniu wojny działalność wydawnicza Kurii Diecezjalnej została wznowiona.